

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави та права**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ**

**навчальної дисципліни «Теорія держави та права»
обов'язкових компонент освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (Поліцейські)

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Завідувач кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент Логвиненко І. А.
2. Професор кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Лазарєв В. В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О. А.
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Гудзь Т. І.

1. Загальні методичні рекомендації

Написання курсової роботи з навчальної дисципліни «Теорія держави та права» передбачено освітньою (професійною) програмою підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право» (Поліцейські) денної форми навчання. Підготовка та захист курсової роботи здобувачами вищої освіти завершує вивчення дисципліни «Теорія держави та права». Така робота є першим самостійним науково-теоретичним дослідженням загальних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ та процесів.

Для розкриття теми курсової роботи здобувачі вищої освіти опрацьовують різноманітні джерела: Конституцію та чинне законодавство України, літературу з теорії держави та права, монографічні та періодичні літературні джерела, електронні ресурси. Тема курсової роботи має бути опрацьована ширше, ніж вона висвітлюється в підручниках і на заняттях.

Курсова робота виконується з *метою* узагальнення, поглиблення та закріплення знань, одержаних здобувачами вищої освіти під час опанування дисципліни «Теорія держави і права». Її виконання сприяє виробленню професійних умінь, набуття базових знань, які сприятимуть належному опануванню інших юридичних дисциплін та до майбутньої практичної діяльності. Складовими мети написання курсової роботи з дисципліни «Теорія держави та права» є:

- формувати та розвивати правові знання здобувачів вищої освіти, уміння аналізувати наукову літературу, законодавство, матеріали юридичної практики;
- виробляти навички самостійного аналізу, систематизації, узагальнення та критичної оцінки наукового і практичного матеріалу;
- формувати уміння застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища;
- розвивати навички формулювання загальнотеоретичних державно-правових понять, аргументованого, логічного, грамотного викладення положень теми;
- прищеплювати здобувачам освіти навички самостійної творчої дослідницької роботи.

Написання курсової роботи з теорії держави та права сприяє поглибленню отриманих теоретичних знань, їх систематизації, розвитку науково-теоретичного мислення, розширенню понятійного апарату, практичному застосуванню наукових методів (системного, компаративістського, історико-правового, формально-юридичного, методів формальної логіки та інших) у процесі вирішення поставлених завдань. Таким чином, виконання курсової роботи сприяє максимальному застосуванню одержаних у процесі вивчення теорії держави та права знань.

При написанні курсової роботи перед здобувачами вищої освіти постають наступні *завдання*:

- обґрунтувати актуальність теми роботи; визначити мету й основні завдання; скласти план роботи;
- підібрати літературу, необхідну для всебічного висвітлення теми курсової

роботи;

- проаналізувати та систематизувати науковий та практичний матеріал щодо теми роботи;

- логічно й послідовно викласти положення теми курсової роботи;

- зробити узагальнюючі висновки;

- оформити роботу відповідно до вимог;

- прилюдно захистити курсову роботу.

У курсовій роботі повинні бути продемонстровані:

- чітка, логічна послідовність викладення матеріалу, переконливість аргументації;

- точність трактування положень відповідних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні відносини, які стосуються даної теми;

- обґрунтованість висновків.

1.1. Вибір теми курсової роботи

Тематика курсових робіт розробляється кафедрою теорії та історії держави і права з огляду на актуальність теми для сучасного етапу розвитку юридичної науки в Україні. Зі списку тем курсових робіт, здобувач вищої освіти довільно обирає тему.

Кожен здобувач вищої освіти зобов'язаний зареєструвати свою тему курсової роботи на кафедрі теорії та історії держави і права. Основною формою керівництва курсовою роботою здобувача вищої освіти є консультування. Здобувачі вищої освіти приходять на консультації до наукового керівника самостійно за власною ініціативою, за викликом начальника кафедри або безпосередньо наукового керівника.

1.2. Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи

Курсова робота за обсягом має складати до 30 сторінок друкованого тексту. Вимоги до оформлення тексту курсової роботи: шрифт Times New Roman 14, через 1,5 інтервали на аркушах стандарту А4, абзацний відступ 1,25.

Сторінки курсової роботи нумеруються у верхньому правому куті. Відступи від краю аркушу рекомендуються: верхній - 2 см.; нижній - 2 см.; лівий - 3 см.; правий - 1,5 см.

1.3 Структура та зміст курсової роботи

Курсова робота включає наступні складові частини:

- титульний аркуш;

- план роботи;

- вступ, який визначає актуальність роботи, мету та завдання;

- основна частина;

- висновки;

- список використаних джерел;

- додатки (у разі потреби) - таблиці, схеми тощо.

Титульний аркуш є першою сторінкою курсової роботи і є основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для оброблення та пошуку

документа.

Титульний аркуш повинен мати відомості, які подають у такій послідовності:

- назва міністерства;
- заклад вищої освіти;
- назва факультету;
- назва профільної кафедри;
- номер та назва курсової роботи;
- посада, номер групи, спеціальне звання, прізвище, ім'я, по батькові автора;
- посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника курсової роботи;
- місто і рік.

Другий аркуш роботи - це **план**. **План роботи** містить в собі вступ, назви пунктів плану, висновки, список використаних джерел, додатки (якщо вони є) із вказівкою номера сторінки. У плані роботи сторінки вказуються обов'язково.

Перелік умовних позначень. Якщо в курсовій роботі використано специфічну термінологію, маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік може бути поданий у курсовій роботі у вигляді окремого списку, який розташовують перед вступом.

Вступ має містити: актуальність проблеми, мету роботи та коло завдань на її вирішення, структуру роботи.

Актуальність проблеми – це обґрунтування вибору тієї чи іншої теми для дослідження. Кожна наукова робота має відповідати на сучасні запити суспільства та розглядати важливу проблему теорії держави та права.

Формулювання *мети і завдань курсової роботи*. Мета курсової роботи повинна впливати з назви роботи. Вона полягає в розгляді проблемних питань окремої теми. Завдання є похідними від мети курсової роботи. При визначенні завдань курсової роботи слід зазначити складові частини даної теми, аналіз яких необхідний і достатній для досягнення мети.

Мета курсової роботи: вивчити і науково обґрунтувати... розкрити... узагальнити.... систематизувати

Відповідно до мети у курсовій роботі ставляться *завдання*:

- 1) проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми.
- 2) ...
- 3) ...

Структура курсової роботи. Слід зазначити, що курсова робота складається зі вступу, ... розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг курсової роботи становить ... сторінок.

В основній частині роботи послідовно розкриваються поставлені в плані курсової роботи питання. Викладення матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

В основній частині роботи обов'язково повинні бути наведені і проаналізовані точки зору різних вчених з проблемних питань теми, зроблені

посилання на літературні джерела. Курсова робота має містити приклади, що ілюструють теоретичні положення роботи.

У висновку автор підводить підсумки роботи, формулює основні висновки, може викласти пропозиції, прогнози щодо розвитку того чи іншого державно-правового явища. Висновки вміщують безпосередньо після викладу тексту основної частини курсової роботи, починаючи з нової сторінки. Автор повинен зробити коротке узагальнення щодо всіх питань теми. Висновки повинні бути чіткими, містити формулювання і оцінки, які логічно витікають із змісту курсової роботи.

Список використаних джерел, на які є посилання в основній частині курсової роботи, наводять у кінці тексту, починаючи з нової сторінки. Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків.

Не допускається:

- вказувати в списку використаних джерел джерела, які не були безпосередньо використані при написанні курсової роботи;

- використовувати тексти російською мовою із джерел, виданих російськими авторами, які мають російське громадянство або є юридичними особами, що працюють у країні-агресорі¹

Якщо література або правові акти були взяті з мережі Інтернет, то слід зазначити її (їх) електронну адресу з зазначенням конкретної сторінки та дати цитування. Забороняється використовувати інформацію з Інтернету, яка не має певного автора та конкретної назви (наприклад, використовувати як джерело роботи «Вікіпедію» тощо). Ця заборона не стосується статистичної або іншої інформації, розміщеної на офіційних сайтах державних органів та установ.

У списку використаних джерел зазначаються наступні вихідні дані підручників, монографій тощо: прізвище автора (або авторів), їх ініціали, повна назва видання, місце видання, видавництво, рік видання, загальна кількість сторінок у виданні, що використовувалось. **Наприклад:** Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

Для нормативно-правових актів вказуються: повна назва документу, офіційне джерело видання, рік видання, номер видання, реєстраційний номер нормативно-правового акту.

Список використаних джерел - елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел. Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання

¹ Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо заборони використання джерел інформації держави-агресора або держави-окупанта в освітніх програмах, в науковій та науково-технічній діяльності : проект закону України № 7633 від 04.08.2022. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40164?fbclid=IwAR2HisjRFAKAbrPktEOUQpASAONhHynFZkTalepw4Rg eK3y_rSy0DOG9StY

(<https://journals.pdpu.od.ua/dstu.pdf>).

1.4. Основні правила цитування

В курсових роботах не допускається плагіат. Обов'язково робляться посилання на документи, підручники або монографії, при цьому здобувач вищої освіти має описати джерело такого посилання. Посилання передбачають, що в них вказуються: прізвище автора (або авторів), їх ініціали, повна назва видання, місце видання, видавництво, рік видання, сторінка (або сторінки) з яких вилучені цитати (або загальний зміст яких анотується). У кінцевому переліку використаних джерел ці сторінки вже не вказуються.

Цитати наводяться з використаних джерел. Цитати в тексті роботи слід брати в лапки, в кінці відповідної сторінки дати повні і точні посилання на використані джерела.

Зразок посилання на підручник².

Зразок посилання на нормативно-правовий акт або статтю у періодичному виданні³.

Зразок посилання на веб-сайт⁴.

Проте, посилання на використані в тексті роботи джерела можна робити і відповідно до їх переліку у списку використаних джерел. Тоді після цитати слід поставити квадратні дужки, наприклад, [2, с. 30]. При цьому, перша цифра означає, що робота на яку посилається здобувач вищої освіти, знаходиться у списку літератури під номером «2». Друга цифра (після літери «с») означає сторінку відповідної роботи, з якої відбулося цитування. Наведення чужих текстів без посилань недопустимо.

З метою належної реалізації норм Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», що стосуються дотримання основних принципів академічної доброчесності та системного підходу до розвитку методів та засобів виявлення плагіату в освітньому просторі, курсові роботи перевіряються на плагіат. Перевірка курсової роботи на плагіат здійснюється за допомогою онлайн-сервісу «Unichesk». Порядок перевірки академічних та наукових текстів на плагіат у Харківському національному університеті внутрішніх справ встановлює, що для курсових робіт встановлюється вимога оригінальності: не більше 40 % текстових запозичень. У разі виявлення більшого відсотку текстових запозичень курсова робота повертається на доопрацювання.

1.5 Перевірка та рецензування курсової роботи

Після перевірки курсової роботи викладач здійснює її рецензування.

В тексті рецензії вказується:

- ступінь розкриття теми;

² Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 45.

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

⁴ Корнеєва Т. Відкритість української влади. URL: <http://www.isu.org.Ua/catalog-27/i-ici-34/1ib7agu.1iit1?RHP8E881P=0c4b641Г&RHP8E88Ю=0c4b64П7'> 29.09.2017/19.00. [дата звернення 25.03.2023].

- ступінь опрацювання нормативно-правових джерел, навчальної та наукової літератури;
- недоліки дослідження;
- попередня оцінка роботи до захисту.

Курсова робота здається на перевірку не пізніше, ніж за місяць до проведення захисту. Позитивно виконана курсова робота позначається відміткою «допускається до захисту» та можливим виставленням попередньої оцінки.

У випадках незадовільної рецензії курсової роботи, викладач повертає її здобувачу вищої освіти для повної або часткової переробки з чітко висловленими вимогами щодо усунення помилок і недоліків, а також з відміткою «до захисту не допускається». Повторно курсова робота надається на рецензію лише *разом* із раніше не зарахованою. При повторному рецензуванні, викладач перевіряє виконання його вимог і рекомендацій, позначених в не зарахованій курсовій роботі.

Здобувач вищої освіти, який отримав за попередню перевірку курсової роботи позитивну оцінку, готує її до захисту. Термін підготовки до захисту курсової роботи після рецензування - 10-15 діб. За цей час здобувач вищої освіти уважно вивчає рецензію, усуває недоліки, повторно вивчає основну і додаткову літературу, пише тези виступу для захисту.

Захист курсової роботи проводиться напередодні екзаменаційної сесії перед комісією у складі двох викладачів кафедри теорії та історії держави і права.

Якість виконання та результати захисту курсової роботи оцінюється за 100-бальною шкалою, про що робиться відповідний запис у заліковій книжці та відомості.

Здобувач вищої освіти, який не виконав курсову роботу або під час захисту отримав оцінку «незадовільно», не допускається до складання екзаменаційної сесії.

Курсові роботи, які за результатами їх рецензування визнаються як такі, що мають цінність для подальшого їх використання у освітньому процесі, за рішенням кафедри, можуть бути передані до відділу рукописів бібліотеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Водночас, кафедра може направити начальникові факультету подання про заохочення авторів таких курсових робіт.

Курсові роботи зберігаються на кафедрі протягом трьох років, після чого знищуються згідно з актом.

2. Теми курсових робіт

№ з/п	Назва теми
1.	Виникнення права
2.	Поняття держави, її основні ознаки
3.	Форма держави, її поняття, структура
4.	Форма державного устрою
5.	Форма державного правління

6.	Форма державного (політичного) режиму
7.	Механізм держави, його поняття, структура
8.	Поняття та класифікація функцій держави
9.	Демократична держава: поняття, ознаки
10.	Державний суверенітет: поняття, ознаки
11.	Поняття громадянського суспільства, його основні ознаки
12.	Правовий статус людини та громадянина: поняття, структура
13.	Права людини
14.	Права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану
15.	Поняття та основні ознаки правової держави
16.	Право в системі регулювання суспільних відносин
17.	Поняття норми права, її основні ознаки та критерії класифікації
18.	Правотворчий процес, його стадії
19.	Поняття та види форм (джерел) права
20.	Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки
21.	Система права: поняття, структура
22.	Правова система: поняття, структура
23.	Зловживання правом: поняття, ознаки, види
24.	Правовий режим воєнного стану: загальнотеоретична характеристика
25.	Систематизація законодавства
26.	Поняття та основні ознаки правових відносин
27.	Юридичні факти: поняття, види
28.	Застосування юридичних норм
29.	Інтерпретаційно-правова діяльність
30.	Правове регулювання: поняття, мета, види, засоби, типи
31.	Правопорушення: поняття, ознаки, види
32.	Склад правопорушення: поняття, структура
33.	Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її основні види
34.	Правосвідомість і правова культура
35.	Правомірна поведінка

3. Рекомендації щодо змісту курсових робіт за темами

Тема № 1: Виникнення права

План:

Вступ

1. Відмінність норм права від соціальних норм первісного ладу.
2. Основні теорії виникнення права.
3. Шляхи виникнення права.
4. Співвідношення права і держави.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриваючи перше питання слід надати характеристику нормам, за допомогою яких здійснювалося соціальне регулювання в первісному суспільстві: табу, ритуалам, звичаям та мононормам. Також необхідно

звернути увагу на відмінність норм права від соціальних норм первісного ладу: формальну визначеність, загальнообов'язковість, гарантованість, забезпечення виконання.

Відповідаючи на друге питання потрібно висвітлити погляди щодо виникнення права, його ролі у суспільстві, характеру взаємин з іншими соціальними явищами, функціонування, які сформувалося протягом розвитку у різні історичні епохи. З цією метою доцільно розглянути основні теорії виникнення права.

Оскільки виникнення права є тривалим історичним процесом і потреба в регулюванні суспільних відносин посилюється в ході становлення державності, необхідно, досліджуючи третє питання, розкрити шляхи його виникнення. При цьому потрібно звернути увагу як на діяльність безпосередньо держави у сфері правотворчості, так і на санкціонування нею вже існуючих у суспільстві правил поведінки.

Оскільки право і держава взаємозалежні у своєму походженні, зв'язок між ними є настільки складним, що їх співвідношення можна розглядати лише під кутом зору певної взаємодії. Характеризуючи четверте питання необхідно зазначити, що право і держава мають єдину соціально-економічну основу, в них однаково втілюється менталітет народу, його культура, свідомість, традиції.

Рекомендований перелік літератури до теми № 1:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 56-61.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2017. С. 119-122.](#)

Додаткова:

1. [Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. С. 25-26.](#)
2. [Рябовол Л. Т. Теорія права як галузь вітчизняної юриспруденції: проблема становлення предметно-функціонального поля. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2018. № 4. С. 7-14.](#)
3. [Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. С. 46-50.](#)
4. [Чернищук Н. В. Етапи розвитку формування права. Вчені записки Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2020. Т. 31 \(70\). № 1. С. 129-133.](#)

Тема № 2: Поняття держави, її основні ознаки

План:

Вступ

1. Функціональне призначення елементів держави:
  - 1.1. Основні ознаки держави.
  - 1.2. Факультативні ознаки держави
2. Внутрішня і зовнішня сторони суверенітету як ознаки держави.
3. Об'єднання держав (наддержавні утворення).
4. Сутність держави.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Визначення ознак держави логічно пов'язане з досягненнями наукових концепцій походження держави та вимагає розкриття та аналізу і класифікації їх за критерієм невід'ємності. Це, водночас буде відокремлювати поняття держави від інших видів суспільних об'єднань. Використовуючи сучасне теоретичне розуміння держави, необхідно висвітлити її найбільш типові ознаки, зокрема, наявність чітко визначеної території, політична влада, державний суверенітет, населення, більшість якого пов'язана з державою відносинами громадянства, здатність видавати закони та інші правові акти, наявність апаратів управління та примусу. В результаті необхідно сформулювати розгорнуте визначення держави.

Визначаючи зміст державного суверенітету як найважливішої властивості державної влади, треба зупинитися на його внутрішньому та зовнішньому проявах, розкрити такі його ознаки, як єдність, неподільність, невідчужуваність. Необхідно дослідити зв'язок державного суверенітету з народним та національним суверенітетами, навести приклади з буття української державності. Підсумовуючи дане питання, слід вказати на сучасні тенденції розуміння відносності державного суверенітету в умовах глобалізаційних процесів, а також, можливості його обмеження, яке, зокрема, засновується на ідеї пріоритету прав людини над державою.

Наступне питання спрямоване на розкриття поняття та видів об'єднань держав (наддержавних утворень). Необхідно визначити передумови, які обумовлюють виникнення таких утворень. З цією метою доцільно розглянути питання про делегування суверенних прав з боку держави таким утворенням.

Підсумовуючи роботу над темою необхідно звернути увагу на сутність держави, охарактеризувати сучасні підходи до вивчення зазначеної категорії.

Рекомендований перелік літератури до теми № 2:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 41-69.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2017. С. 29-37.](#)

Додаткова:

1. Богів Я. С. Співвідношення народного суверенітету та державного суверенітету. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 76-81.
2. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика : монографія / за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.
3. Копча В.В. Правова держава та принципи сучасної держави. Національна юридична освіта й наука в європейському та євроатлантичному вимірах : матеріали загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти (Київ, 17 травня 2019 р.). Київ, 2019. С.40–43.
4. Копча В. В., Копча Н. В. Держава та основні підходи до розуміння. Закарпатські правові читання = Transcarpathian legal readings : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 квіт. 2020 р., м. Ужгород) / НДІ порівнял. публіч. права та міжнар. права. Ужгород : Рік-У, 2020. С. 86-90.
5. Копча В. В. Сучасна держава: основні підходи до розуміння. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. С. 13-17.
6. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 19-22.
7. Ярема О. Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 191-194.

Тема № 3: Форма держави, її поняття, структура**План:**

Вступ

1. Форма державного устрою
2. Форма державного правління
3. Форма державного (політичного) режиму.
4. Форма держави в Україні на сучасному етапі.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Визначення категорії форма держави передбачає поєднання в єдину систему її структурних елементів: форми державного устрою, форми державного правління, форми державного політичного режиму, що відображають процес формування та реалізації державної влади.

Характеристика форми державного правління вимагає висвітлення особливостей процесу формування, звітності та відповідальності вищих виконавчих органів державної влади.

Форма державного політичного режиму може бути більш ретельно визначена шляхом класифікації всіх видів режиму за критерієм демократичності.

Особливу увагу слід звернути на форму сучасної Української держави згідно Конституції України. Аналіз форми держави в Україні на сучасному етапі передбачає надання характеристики особливостей форми державного устрою, організації форми державного правління та проявів державного (політичного) режиму в Україні.

Рекомендований перелік літератури до теми № 3:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.](#)

Додаткова:

1. [Бостан С. К. Концептуальні основи визначення стратегії державного розвитку України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 3-7.](#)
2. [Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.](#)
3. [Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 45-48.](#)
4. [Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С.47-49.](#)
5. [Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2 \(12\). С. 182-193.](#)

Тема № 4: Форма державного устрою

План:

Вступ

1. Загальна характеристика форми державного устрою:
  - 1.1. Унітарна держава, її основні ознаки. Особливості України як унітарної держави.
  - 1.2. Федеративна держава. Види федерацій.
2. Конфедерація: поняття та ознаки. Історична доля конфедерації.
3. Співдружності держав (регіональні, економічні, політичні, військові та інші союзи, асоціації, об'єднання тощо).

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання слід розглянути місце і роль форми державного устрою в системі елементів форми держави, розкрити її поняття шляхом аналізу простої та складної форми державного устрою.

Слід висвітлити поняття та різновиди унітарних держав, охарактеризувати особливості України як унітарної держави. Також доцільно розкрити поняття федеративної держави, провести їх класифікацію на основі різноманітних критеріїв: способу створення, способу здійснення владних повноважень, принципу побудови тощо.

Аналіз форми державного устрою вимагає, крім характеристики унітарних та федеративних держав, приділення окремої уваги питанню про суперечливу категорію «конфедерація», дослідити її основні ознаки, історичний розвиток проблеми конфедеративності.

Заключне питання спрямоване на розкриття поняття та видів співдружності держав. Необхідно визначити передумови, які спричиняють до виникнення таких утворень. У цьому ракурсі необхідно розглянути питання про делегування суверенних прав з боку держави наддержавним утворенням, навести приклади щодо практики виникнення, розвитку та функціонування Європейського Союзу.

Рекомендований перелік літератури до теми № 4:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.](#)

Додаткова:

1. [Батанов О. В. Доктрина сучасного унітаризму: проблеми формування та реалізації. Альманах права. 2020. № 11. С. 33–42.](#)
2. [Батанов О. В., Приходько Х. В. Феноменологія сучасного унітаризму: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 69-78.](#)
3. [Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2019. № 4. С. 20-25.](#)
4. [Гамбург І., Гамбург С. Закріплення моделі політико-територіального устрою в конституціях держав: плюралізм підходів і досвід для України. Підприємництво, госп-во і право. 2020. № 4. С. 365–370.](#)
5. [Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.](#)
6. [Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації](#)

держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.

Тема № 5: Форма державного правління

План:

Вступ

1. Особливості класифікації форм державного правління, критерії їх розрізнення

2. Види монархічних форм правління:

2.1. Особливості абсолютних та обмежених монархій.

2.2. Сучасні види монархії.

3. Види республіканських форм правління:

3.1. Парламентська республіка.

3.2. Президентська республіка.

3.3. Змішана республіка.

4. Форма правління в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Під час розгляду першого питання слід розглянути місце і роль форми державного правління в системі елементів форми держави, розкрити поняття «форма державного правління» шляхом аналізу різних дефініцій, підходів, пояснюючи їх концептуальні відмінності. Слід висвітлити різні наукові позиції щодо виділення форм державного правління на основі різноманітних класифікаційних критеріїв. Визначаючи поняття цих форм, необхідно проаналізувати ознаки, згідно з якими вони розрізняються між собою.

У наступному питанні потрібно охарактеризувати основні види монархій (необмежена та обмежена), визначити їх відповідні різновиди (деспотична, абсолютна, теократична, становопредставницька, дуалістична, конституційна, парламентська).

Подальший розгляд теми передбачає визначення республіки, характеристику її юридичних ознак. При цьому потрібно, встановивши критерії класифікації, виділити її основні різновиди (парламентська, президентська, змішана), висвітлити їх історичний розвиток, втілення в конституційних моделях різних держав, визначити їх юридичні ознаки. Особливу увагу слід приділити з'ясуванню сутності, аналізу особливостей та юридичних ознак президентсько-парламентської та парламентсько-президентської форм державного правління, що являють собою різновиди змішаної республіки.

У останньому питанні необхідно здійснити детальну характеристику реформування форми правління в нашій державі за роки незалежності, зокрема визначити різновиди республіканської форми державного правління в Україні з прийняттям Конституції України та змін, внесених до Основного

Закону держави.

Рекомендований перелік літератури до теми № 5:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.

Додаткова:

1. Лебедева В.В., Граціотова Г.О. Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 5 (57). С. 71-80.
2. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі : інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
3. Мироненко П. В. Державне правління та його трансформації. *Суспільно-політичні процеси*. 2018. № 2 (9). С. 56-117.
4. Олійник В. С. Республіканська форма правління: її особливості в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2018. № 2 (4). С. 15-26.
5. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. *Науковий вісник : Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 182-194.

Тема № 6: Форма державного (політичного) режиму

План:

Вступ

1. Поняття та види державного (політичного) режиму.
2. Демократичний політичний режим: поняття, різновиди, основні ознаки.
3. Основні форми та інститути демократії.
4. Антидемократичний режим: поняття, основні ознаки, різновиди.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

При розгляді першого питання треба обґрунтувати поняття політичного режиму, показати що є основою для його визначення, наприклад, ступінь розвитку політичної демократії та реальний політико-правовий статус людини. Показати в чому полягають форми і методи здійснення державної влади. Визначитись з поняттям «політичний режим», «державно-правовий режим», «державний режим».

У другому питанні необхідно розкрити види політичних режимів, показати чим відрізняється демократичний режим від антидемократичного. Необхідно охарактеризувати різновиди демократичного та антидемократичного державно-правового режиму. Різновидами демократично-правового режиму є: парламентська демократія, демократично-ліберальний, національно-демократичний та інші.

При розгляді даної теми необхідно загострити питання на тому, що на сучасному етапі розвитку України питання про форму державного (політичного) режиму набуває особливого значення. Бажано показати особливості української демократії, проблеми її розвитку та негативні тенденції в державі.

Визначаючи демократію як прогресивну форму державного політичного режиму слід провести аналіз умов, що надають реальну можливість участі населення держави у формуванні її вищих органів влади, а також безпосередньої участі у керуванні державою. При цьому слід звернути увагу на законодавчому закріпленні відповідних прав і свобод, їх процесуальній забезпеченості та судовому захисту. При розгляді даного питання пропонується спиратися на традиційну класифікацію форм демократії: безпосередню та представницьку. Розкриваючи їх сутність на прикладах різноманітних демократичних інститутів (самоврядування, референдум, вибори, розподіл влад і т. ін.) необхідно визначити підвищення ролі прав і свобод людини і громадянина на етапі формування громадянського суспільства та побудови правової держави.

Розглядаючи заключне питання необхідно надати характеристику антидемократичний режим: визначити поняття, розкрити основні ознаки, дослідити різновиди. Доцільно супроводжувати цей огляд відповідним теоретичним аналізом та юридичною конструктивною критикою, спираючись на об'єктивні факти.

Рекомендований перелік літератури до теми № 6:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 60-62.](#)

Додаткова:

1. [Атаманова Н. Дискусійні погляди на поняття та види форм державного режиму. Юридичний вісник. 2021. №1. С. 42-48.](#)
2. [Дзюбенко Ю. М. Проблеми визначення поняття та сутності демократичних та недемократичних режимів. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 57. С. 49-60.](#)
3. [Єпур М. В. Ліберально-демократичні політичні режими в сучасних державах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.:](#)

Юриспруденція. 2019 № 41 том 1. С. 17-20.

4. Попович Т. П., Івашкович І. І. Державний режим: критерії ідентифікації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 31-36.

5. Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 1. С. 44-50.

6. Шипунов Г. Категорія “політичний режим”: суть та основні підходи щодо визначення. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : [збірник наукових праць] / Національний університет "Львівська політехніка" [та інші]. Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. Випуск 18. С. 235–242.

Тема № 7: Механізм держави, його поняття, структура

План:

Вступ

1. Механізм держави: поняття, структура.
2. Поняття державного органу, його ознаки і поняття.
3. Державні установи, підприємства і організації, їх місце і роль у механізмі держави.
4. Недержавні (комерційні) організації: специфічні риси їх функціонування у механізмі держави.
5. Співвідношення апарату держави і органів місцевого самоврядування.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи поняття такої правової категорії як механізм держави, слід звернути увагу на складові елементи, зокрема на державний апарат та підприємства, установи, організації, що забезпечують його діяльність. При цьому особливу увагу необхідно приділити принципам організації та функціонування механізму держави, оскільки вони безпосередньо визначають напрямки його діяльності.

Характеризуючи поняття та ознаки державних органів потрібно докладно дослідити критерії їх класифікації та їх державно-владні повноваження і компетенцію. Особливу увагу слід приділити законодавчим, виконавчим та судовим органам.

Висвітлюючи наступне питання, необхідно розглянути правову основу функціонування недержавних комерційних організацій, включаючи їх реєстрацію, регулювання та контроль з боку держави. Також, слід аналізувати їхню економічну роль, зокрема, внесок у ВВП, створення робочих місць та розвиток інновацій. Важливо дослідити взаємодію з державними органами. Нарешті, потрібно звернути увагу на їхню соціальну відповідальність та етичні аспекти діяльності, які впливають на суспільне благо та довіру

громадян.

При аналізі механізму держави доцільно звернути увагу на сучасну особливість розуміння цієї категорії як такої, що містить у собі не тільки такі традиційні елементи як державний апарат та допоміжний апарат, але й систему органів місцевого самоврядування, що частково реалізують й державні владні функції своїми виконавчими структурами. При цьому важливо підкреслити їх неналежність до державної влади.

Рекомендований перелік літератури до теми № 7:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 89-95, 98-105.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 73-89.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 64-75.](#)

Додаткова:

1. [Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. *Інформація і право*. 2016. № 1\(16\). С. 92-101.](#)
2. [Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади»: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 91-94.](#)
3. [Пильгун Н. В., Бурбеца В. В. Поняття «механізм держави» в сучасній юридичній думці. *Юридичний вісник*. 2017. № 2 \(43\). С. 46-51.](#)
4. [Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 274-279.](#)
5. [Солоткий С. А. Концептуальні засади державної служби в Україні: проблемні питання. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 \(21\). С. 127-134.](#)

Тема № 8: Поняття та класифікація функцій держави

План:

Вступ

1. Функції сучасної Української держави та її державних органів.
2. Правові форми здійснення державою своїх функцій.
3. Організаційні форми здійснення державою своїх функцій.
4. Методи здійснення функцій держави.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Дослідження питання про функції та форми діяльності держави доцільно здійснювати з допомогою загальної класифікації функцій на внутрішні та зовнішні, постійні і тимчасові, вказавши відповідний критерій класифікації. В роботі бажано показати різні погляди вчених на види внутрішніх функцій і їх кількість. Одним з пропонованих підходів у даному напрямку є наступний, який характерний для сучасної української держави: політична, економічна, оподаткування і фінансового контролю, соціальна, екологічна, культурна, інформаційна, правоохоронна. Розгляд зовнішніх функцій України слід характеризувати пов'язуючи з міжнародними особливостями існування держави та впливом різних світових факторів. Такий підхід передбачає наявність таких функцій як політична, економічна, культурна, інформаційна, оборона держави, підтримання світового порядку та інші.

Особливої уваги вимагає питання про правові форми діяльності держави. Слід не лише формулювати визначення змісту цих форм діяльності, але й супроводжувати їх практичними прикладами у діяльності Української держави.

Відповідаючи на наступні питання, слід розглянути правові та організаційні форми діяльності держави, визначити їх поняття та охарактеризувати юридичну сутність кожної форми діяльності держави, вказати основні правові форми діяльності держави, дати їх правову характеристику. Доцільно також надати характеристику методам, за допомогою яких здійснюються правові та організаційні форми діяльності держави.

Рекомендований перелік літератури до теми № 8:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 89-95, 98-105.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 62-70.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 64-75.](#)

Додаткова:

1. [Дубинський І. Ю. Класифікаційні особливості функцій держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2019. Том 30 \(69\) № 4. С. 7-11.](#)
2. [Дубинський І. Ю. Функції держави як найважливіші напрями розвитку держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2019. № 4. С. 18-21.](#)
3. [Завгородня Ю. С. Функції держави в сучасних умовах: пропедевтичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 3. С. 20-22.](#)
4. [Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. *Правовий часопис Донбасу.* 2019. № 4 \(69\). С. 25-31.](#)
5. [Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2019. № 3 \(65\). С. 17-21.](#)

Тема № 9: Демократична держава: поняття, ознаки

План:

Вступ

1. Зародження та розвиток ідеї демократичної держави.
2. Поняття, ознаки та принципи сучасної демократичної держави.
  - 1.1. Поняття та принципи демократичної держави.
  - 1.2. Ознаки демократичної держави.
3. Види демократичних держав.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання, здобувачу вищої освіти слід зважати, що зародження та розвиток ідеї демократичної держави починається з античних часів, зокрема з афінської демократії, де громадяни брали активну участь у політичному житті через народні збори. Подальший розгляд питання потребує акцентування уваги на тому, що у Римській республіці формуються принципи стримувань і противаг між різними гілками влади. Також слід зважати, що у середні віки ідеї демократії отримують новий розвиток через підписання «Великої хартії вольностей» (Магна Карти), яка обмежує владу монарха і закладає основи конституціоналізму. Новий час ознаменувався формуванням парламентських систем в Європі, де важливу роль відіграла Англійська революція. Слід зауважити, що у сучасному світі ідея демократичної держави еволюціонує у різних формах, таких як ліберальна, соціальна та електронна демократія, кожна з яких підкреслює важливість прав людини, соціальної справедливості та використання технологій для участі громадян у політичному процесі.

Надаючи відповідь на друге питання, здобувач вищої освіти має зважати, що поняття демократичної держави передбачає форму правління, в якій верховна влада належить народу і здійснюється безпосередньо або через представницькі органи, обрані на вільних виборах. Слід проаналізувати і навести підходи різних дослідників щодо природи терміну «демократична держава». Також необхідно перелічити і охарактеризувати принципи демократичної держави, зважаючи, що основними принципами демократичної держави є народний суверенітет, що означає владу народу над державою; верховенство права, яке гарантує дотримання законів усіма громадянами та державними органами; поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову, що забезпечує систему стримувань і противаг; політичні права та свободи громадян, такі як свобода слова, зборів і асоціацій; а також політичний плюралізм, що забезпечує існування різноманітних політичних партій та громадських організацій.

Розкриваючи питання стосовно ознак демократичної держави, здобувач вищої освіти має їх перелічити і охарактеризувати. Особливу

увагу слід приділити тому, що ознаки демократичної держави включають наявність вільних і чесних виборів, через які громадяни обирають своїх представників; забезпечення основних прав і свобод, таких як свобода слова, свобода преси, свобода зібрань і асоціацій; верховенство права, що гарантує дотримання законів усіма громадянами та державними органами; поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову з метою запобігання концентрації влади в одних руках; наявність політичного плюралізму, який передбачає існування різних політичних партій та можливість громадян брати участь у політичному житті; а також підзвітність та прозорість державних інституцій, що дозволяє громадянам контролювати діяльність влади і впливати на прийняття рішень.

Відповідаючи на останнє питання плану курсової роботи, здобувач вищої освіти має зважати, що види демократичних держав включають ліберальну демократію, яка підкреслює захист прав і свобод особистості, верховенство права, поділ влади і ринкову економіку; соціальну демократію, що акцентує увагу на соціальній справедливості, рівності, державному регулюванні економіки та забезпеченні соціального захисту громадян; пряму демократію, де громадяни беруть безпосередню участь у прийнятті політичних рішень через референдуми та народні ініціативи; і представницьку демократію, в якій громадяни обирають своїх представників для здійснення владних повноважень. Крім того, з розвитком технологій з'являється електронна демократія, що використовує інформаційно-комунікаційні технології для підвищення участі громадян у політичних процесах та забезпечення прозорості і підзвітності влади.

Рекомендований перелік літератури до теми № 9:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 81-82.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 96-97.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 87-88.](#)

Додаткова:

1. [Баранов О. А. Правові проблеми "електронної демократії". Інформація і право. 2017. № 1\(20\). С. 28-38.](#)
2. [Водянніков О. Ю. Демократія і конституція: приховані парадокси. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Одеса, 2020. Вип. 87. С. 23-42.](#)
3. [Житинський О. В., Трихліб К. О. Демократична правова держава: соціальна vs ліберальна. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 38-45.](#)
4. [Теорія держави і права : навч. посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, Я. О. Тицька та ін. Одеса, 2021. С. 57-59.](#)

Тема № 10: Державний суверенітет: поняття, ознаки

План:

Вступ

1. Теоретичні засади дослідження державного суверенітету.
  - 1.1. Державний суверенітет, його ознаки та властивості.
  - 1.2. Еволюція поглядів на державний суверенітет.
  - 1.3. Суверенітет держави і його співвідношення із суверенітетом народу і суверенітетом нації.
2. Суверенітет України, як невід'ємний атрибут української державності.
  - 2.1. Державний суверенітет України. Декларація про державний суверенітет України
  - 2.2. Вплив глобалізаційних процесів на державний суверенітет України

Висновки

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання, здобувач вищої освіти має проаналізувати підходи до визначення поняття «державний суверенітет». Обов'язково слід зважати, що державний суверенітет передбачає верховну владу держави на своїй території та її незалежність у міжнародних відносинах. Слід перелічити та охарактеризувати ознаки державного суверенітету. Надаючи відповідь на це питання, слід зважати, що ознаки державного суверенітету, зокрема, включають територіальну цілісність, що забезпечує контроль держави над певною територією; політичну незалежність, яка означає свободу від зовнішнього втручання у внутрішні справи; єдність влади, що підкреслює неділимість державної влади; та виключність, яка означає, що лише державні органи мають право приймати рішення та встановлювати правила поведінки на своїй території. Властивості суверенітету включають його неподільність, постійність, універсальність і найвищу юридичну силу, що гарантує абсолютну владу держави у межах своєї юрисдикції.

Досліджуючи еволюцію поглядів на державний суверенітет, слід зважати, що еволюція поглядів на державний суверенітет відображає зміни в розумінні державної влади та міжнародних відносин. Необхідно приділити увагу тому, що спочатку, концепція суверенітету акцентувала абсолютну незалежність і неподільність влади держави, що сформувалася у Вестфальській системі міжнародних відносин XVII століття. Також слід зважати, що у XVIII–XIX століттях ідеї суверенітету зміщуються до розуміння правового статусу держави та її взаємодії з іншими країнами в контексті міжнародного права. Особливої уваги заслуговує розгляд еволюції державного суверенітету у XX столітті, де з розвитком глобалізації та створенням міжнародних організацій, таких як ООН, виникають нові погляди на суверенітет. Слід зважати, що сучасні підходи акцентують на

балансі між національним суверенітетом і глобальними зобов'язаннями, що вимагає адаптації до нових викликів і змін у міжнародному середовищі.

Для відповіді на наступне питання, здобувач вищої освіти має надати визначення понять суверенітету держави, народу та нації; провести аналіз історичного розвитку цих понять; порівняти суверенітет держави з суверенітетом народу та нації, включаючи їх взаємодію та конфлікти; дослідити вплив народного та національного суверенітету на формування державної політики.

Відповідь на наступне питання передбачає проведення короткого історичного огляду поняття державного суверенітету та його значення для України; основні положення Декларації про Державний суверенітет України, її зміст та значення для подальшого розвитку державності України; вплив Декларації на прийняття Акту проголошення незалежності України та Конституції України; сучасний стан державного суверенітету України в контексті внутрішніх і зовнішніх викликів, включаючи питання територіальної цілісності та інтеграції в міжнародні організації; висновок з акцентом на значенні Декларації для формування сучасної української держави.

Розкриття останнього питання передбачає визначення поняття глобалізації та її основних характеристик; аналіз позитивних та негативних впливів глобалізаційних процесів на державний суверенітет загалом; дослідження специфіки впливу глобалізації на Україну, включаючи економічні, політичні та культурні аспекти; оцінка ролі міжнародних організацій, таких як ЄС, НАТО та СОТ, у формуванні політики України.

Рекомендований перелік літератури до теми № 10:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 116, 324.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 36, .](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 38-42.](#)

Додаткова:

1. [Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика : монографія / за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.](#)
2. [Марущак О. А., Бабич Д. С. Теоретико-правове дослідження поняття та сутності державного суверенітету. Правовий часопис Донбасу. 2017. № 3-4. С. 74-79.](#)
3. [Рябовол Л. Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право. 2019. №3\(43\). С. 262-266. DOI: \[https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\\(43\\).198484\]\(https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198484\)](#)

4. [Скрипнюк О. В., Крусян А. Р. Концепт "державний суверенітет" у класичних західних теоріях. *Альманах права*. 2021. Вип. 12. С. 11-19.](#)

5. [Талдикін О. Суверенітет: спроба класифікації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. №1. С. 125-129.](#)

6. [Тернавська В. М. Концепція державного суверенітету в аспекті глобального інформаційного простору. *Інформація і право*. 2021. №4\(39\). С. 80-89.](#)

Тема № 11: Поняття громадянського суспільства, його основні ознаки

План:

Вступ

1. Етапи та умови формування громадянського суспільства.
2. Сутність громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності.
3. Взаємодія громадянського суспільства і держави.
4. Особливості функціонування громадянського суспільства в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Ретельне роз'яснення етапів та умов формування громадянського суспільства в юридичному сенсі ставить перед студентом завдання визначити нормативно-правові стандарти, які має затвердити легітимна влада для створення мінімальних підстав розвитку суспільства у більш цивілізований рівень, що надає підстав для характеристики громадянського статусу.

Визначення сутнісні громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності корисно досліджувати на тлі розвитку футуристичних теорій майбутнього кращого суспільного об'єднання та теорій правової державності. Спираючись на наукові розробки з цього приводу Гегеля, Гоббса, Локка, Монтеск'є та інших видатних мислителів минулого, а також сучасних наукових юридичних та філософських досліджень слід визначити сутність такого суспільства.

Питання співвідношення громадянського суспільства і держави та визначення місця держави у цій системі передбачає співставлення теоретичних категорій за обсягом, рівнем взаємного впливу, залежністю та ступеню невід'ємності. Необхідно з урахуванням вищевикладеного звернути увагу на особливості функціонування громадянського суспільства в Україні.

Рекомендований перелік літератури до теми № 11:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 126-144.](#)

2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О.](#)

Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 38-44.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.76-84.

Додаткова:

1. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко , В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.

2. Динник І. П. Становлення взаємовідносин держави та суспільства: історико-методологічний зріз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10. С. 106-109.

3. Іщук С. І. Сучасні концептуальні засади визначення поняття "громадянське суспільство" як політико-правової категорії. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2020.№2(22). С. 1-14.*

4. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 8.

5. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 189–198.

6. Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 41–44.

Тема № 12: Правовий статус людини та громадянина: поняття, структура

План:

Вступ

1. Об'єктивне право і міра свободи особи.
2. Поняття та види правового статусу особи.
3. Співвідношення прав і свобод людини та прав і свобод громадянина.
4. Теорія поколінь прав людини.
5. Інститут прав людини в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання передбачає необхідність висвітлення поняття «свобода», що далеко виходить за рамки юридичних понять і інститутів. У юриспруденції таке поняття має пряме відношення до вибору особою варіантів своєї поведінки (правомірної або протиправної). Критерієм такої поведінки є норма права. Всяка норма права вказує на вибір поведінки з ряду варіантів, тим

самим, обмежуючи поведінку суспільно-корисними формами, визначаються усілякі його різновиди. Протиправна поведінка проявляється в порушенні встановлених юридичних рамок. «Міра свободи» визначається нормами права - об'єктивним правом (системою норм даної держави), означає, що право - інструмент реалізації й обмеження свободи. Реалізація свободи пов'язана із суб'єктивними правами, обмеження - з юридичними обов'язками.

Роз'яснюючи правовий статус особи слід враховувати, що це юридична категорія, пов'язана з внутрішньодержавним правом даної держави. Правовий статус особи виражає міру її свободи, визначену і гарантовану законом, забезпечену державою, слід сформулювати визначення основ правового статусу особи, навести перелік усіх елементів, розкрити їх зміст. Необхідно розмежувати поняття «загальний», «спеціальний» та «індивідуальний» правовий статус, а також основи правового статусу в широкому та вузькому сенсі слова. Варто акцентувати увагу на відмінностях між правами і свободами, правами людини і правами громадянина. Правовий статус громадянина характеризується максимально повним набором прав, свобод, обов'язків, що існують у даній державі, оскільки громадянин - це особа, що має громадянство, тобто постійний юридичний зв'язок із даною державою, що виражається в їх взаємних правах і обов'язках. Права громадянина тісно пов'язані з «правами людини», але не тотожні ним. Права людини - це, так зване, природне право в його сучасному розумінні, сучасному трактуванні, сучасному бутті - у теорії і на практиці.

У зв'язку з попереднім питанням слід звернути увагу на характеристику теорій поколінь прав людини, що сформувалися у юриспруденції! на сучасний момент.

Дослідження наступного питання доцільно будувати з урахуванням того, що Україна належить до числа держав, що припускають наддержавний (міжнародний) контроль за станом дотримання прав людини. Декларація про державний суверенітет України проголосила пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права стосовно норм внутрішньодержавного права, гарантує всім громадянам України права і свободи, передбачені Конституцією України і нормами міжнародного права, що визнані Україною.

Рекомендований перелік літератури до теми №12:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 261-272.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.100-122.](#)

Додаткова:

1. [Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9 \(3\). С. 10–14.](#)
2. [Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст,](#)

функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.

3. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. № 2 (33). С. 9–22.

4. Литвин І. І., Супрун В. М. Шляхи розвитку правового статусу особи в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2021. №11. С. 4-9. DOI: 10.36550/2522-9230-2021-11-4-9

5. Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 327–330.

6. Половинкіна Р. Ю. Правовий статус громадянина на тимчасово окупованих територіях України. Право та державне управління. 2023. №1. С. 22-26.

7. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОРМ-Голембовська О. О., 2018. 204 с.

8. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). Право та державне управління. 2020. № 4. С. 153–165.

Тема № 13: Права людини

План:

Вступ.

1. Права людини: поняття, ознаки.
2. Види прав людини.
3. Інститут прав людини в Україні.
4. Гарантії прав людини.

Висновки.

Список використаних джерел.

Методичні вказівки :

З огляду на визначення поняття прав людини необхідно наголосити, що права людини слід розуміти як певні невід'ємні можливості вільного самовизначення людини в суспільстві. Основні ознаки прав людини потребують зосередження уваги на тому, що ці права належать людині від народження, тобто вони є природними, невідчужуваними, ці права існують об'єктивно, незалежно від того, в даній країні державною владою визнається чи не визнається факт їх існування, права людини несумісні з дискримінацією за будь-якою ознакою, держава зобов'язана їх поважати, захищати тощо.

Кажучи про види прав людини насамперед необхідно звернути увагу на громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні, культурні права, а також індивідуальні й колективні права, абсолютні й відносні права.

Висвітлення видів прав людини припускає і розрізнення прав людини за часом їх виникнення, коли розрізняють їх перше покоління, друге покоління, третє покоління.

Питання про інститут прав людини в Україні потребує дослідження конституційних основ прав людини в Україні, включаючи права та свободи, закріплені у Конституції України. Далі слід аналізувати законодавчу базу, яка регулює права людини, зокрема, ключові закони та нормативні акти. Важливо дослідити інституційні механізми захисту прав людини, такі як діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Крім того, потрібно розглянути роль неурядових організацій та міжнародних інституцій у моніторингу та захисті прав людини в Україні. Необхідно також звернути увагу на актуальні проблеми та виклики у сфері прав людини, такі як порушення прав під час конфліктів, дискримінація та інші. Нарешті, слід оцінити перспективи розвитку інституту прав людини в Україні, враховуючи сучасні реформи та міжнародний досвід.

Відповідь на останнє питання курсової роботимає охоплювати кілька важливих аспектів. Спочатку варто розглянути правову основу гарантій прав людини, зокрема, міжнародні угоди, конституційні норми та національне законодавство. Далі слід проаналізувати інституційні механізми захисту прав людини, такі як суди, омбудсмени та спеціалізовані державні органи. Важливим аспектом є також роль неурядових організацій та громадянського суспільства у забезпеченні та моніторингу дотримання прав людини. Крім того, потрібно звернути увагу на механізми правозастосування та відповідальність за порушення прав людини. Нарешті, слід дослідити сучасні виклики та проблеми у сфері прав людини, а також можливі шляхи їх вирішення.

Рекомендований перелік літератури до теми № 13:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 261-272.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.100-122.](#)

Додаткова:

1. [Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9 \(3\). С. 10–14.](#)
2. [Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "інформаційні права людини". Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2. С. 155-159.](#)
3. [Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.](#)
4. [Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. № 2 \(33\).](#)

С. 9–22.

5. Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 327–330.

6. Тихомиров О. О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. Інформація і право. 2022. № 1(40). С. 46-53.

7. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОРМ Голембовська О. О., 2018. 204 с.

8. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2016. № 837. С. 357-361.

9. Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. Т. 25. № 1. С. 180-186.

10. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). Право та державне управління. 2020. № 4. С. 153–165.

Тема № 14: Права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану

План:

Вступ.

1. Нормативне регулювання охорони прав людини і громадянина під час дії правового режиму воєнного стану.
2. Обмеження прав людини в умовах дії правового режиму воєнного стану.
3. Захист прав людини органами державної влади в умовах дії правового режиму воєнного стану.
4. Гарантії прав і свобод громадян в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Висновки.

Список використаних джерел.

Методичні вказівки :

Досліджуючи перше питання, необхідно визначити правові аспекти захисту прав людини. Слід зазначити, що вагоме місце з-поміж великого кола проблем, якими займається сьогодні юридична наука, належить проблемі захисту прав людини. Досліднику варто звернути увагу, що забезпечення прав і свобод людини визначається розвиненістю механізмів і розробленістю засобів, заходів та процедур, які використовуються при охороні і захисту прав і свобод людини, що і дозволяє говорити про захищеність і безпеку особистості в державі. Варто розглянути сучасний стан та проблеми реалізації захисту прав людини, здійснити узагальнений аналіз питань, що регулюють захист природних прав людини, а їх обмеження є неможливим за будь-яких умов. Необхідно звернути увагу на те, що життєдіяльність громадян в умовах воєнного стану вимагає вдосконалення захисту прав людини, що зумовлює перспективність проблематики та формує вектори для подальших досліджень.

Розкриваючи друге питання, автору слід звернути особливу увагу на дослідження питання обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Необхідно звернути увагу на ту обставину, що обмеження прав і свобод у період воєнного стану, як правило, не поширюються на основні права громадян; мають обмежений за обсягом і часом дії характер, застосовуються тільки на підставі відповідних нормативно-правових актів. Особливу увагу варто приділити розкриттю питання стосовно того, що воєнний стан означає можливість законного обмеження прав і свобод громадян та тимчасовий відступ від положень Конвенції з прав і основоположних свобод людини та Конституції України. Автору слід визначити: які саме права у громадян можуть «забрати», а які є невідчужуваними у будь-якому разі.

Розкриття третього питання плану передбачає дослідження системи органів, державної влади, які можуть бути створені в період дії правового режиму воєнного стану. Визначення їх основних завдань стосовно захисту прав і свобод людини і громадянина.

Останнє питання курсової роботи передбачає дослідження системи гарантій прав і свобод під час дії правового режиму воєнного стану. Слід також згадати про парламентський контроль за додержанням органами державної влади та органами місцевого самоврядування права людини і громадянина як різновиду гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. А також її реалізацію під час дії правового режиму воєнного стану.

Рекомендований перелік літератури до теми № 14:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 408.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 49; 247.](#)

Додаткова:

1. [Белов Д. М., Белова М. В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 74. С. 185–191.](#)
2. [Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 47-52.](#)
3. [Зурнаджи Є. Є. Захист прав людини органами державної влади в умовах воєнного стану.](#)
4. [Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27–31.](#)
5. [Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 32–36.](#)
6. [Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і](#)

свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 71-73.

7. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №4. С. 95-99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>

8. Мерник А. М. Підстави обмежень прав і свобод людини та громадянина в умовах особливих правових режимів: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 11-14.

9. Назарчук О. М. Захист прав людини: сучасний стан та проблеми реалізації. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 2 (30). С. 19-23.

Тема № 15: Поняття та основні ознаки правової держави

План:

Вступ

1. Походження концепції правової держави.
2. Основні принципи (ознаки) правової держави.
3. Історичне походження ідеї «розподілу влад». Система «стримувань і противаг» за Конституцією України.
4. Україна як незалежна, соціальна, демократична, правова держава.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

При опрацюванні першого питання варто розглянути історичні передумови виникнення концепції правової держави, включаючи розвиток правових ідей в античності та середньовіччі. Далі слід аналізувати вклад мислителів епохи Просвітництва, таких як Джон Локк, Шарль Луї де Монтеск'є та Іммануїл Кант, у формування основних принципів правової держави, таких як верховенство права, розподіл влад та захист прав людини. Важливим аспектом є також розвиток концепції правової держави у XIX-XX століттях, зокрема, у працях німецьких юристів та її реалізація у правових системах різних країн. Крім того, потрібно розглянути сучасні інтерпретації та виклики для концепції правової держави.

Відповідаючи на друге питання, варто визначити сутність поняття правової держави. Далі слід аналізувати основні принципи правової держави, зокрема, такі як верховенство права, що передбачає обов'язковість законів для всіх громадян і державних органів; розподіл влад, який забезпечує баланс і взаємодію законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; захист прав і свобод людини і громадянина, що гарантується через незалежну і справедливую судову систему. Важливо також розглянути принцип відповідальності держави перед громадянами, що включає можливість притягнення державних органів та посадових осіб до відповідальності за порушення прав.

Розкриття третього питання передбачає дослідження історичного походження ідеї розподілу влад, звертаючи увагу на античні витоки (Платон, Аристотель), розвиток у працях мислителів епохи Просвітництва, таких як Джон Локк і Шарль Луї де Монтеск'є, які сформулювали концепцію трьох гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової. Далі слід проаналізувати, як ця ідея була адаптована і втілена у різних правових системах світу. Важливо також дослідити систему «стримувань і противаг» за Конституцією України, яка передбачає механізми взаємного контролю та співпраці між гілками влади, Нарешті, слід оцінити ефективність цієї системи в умовах сучасної політичної ситуації в Україні, розглядаючи приклади взаємодії між гілками влади та можливі виклики.

Останнє питання теми курсової роботи передбачає дослідження конституційних основ державності України, підкреслюючи положення Конституції, що визначають її як незалежну державу, зокрема Декларацію про державний суверенітет України і Акт проголошення незалежності. Далі слід проаналізувати, що означає Україна як соціальна держава, звертаючи увагу на принципи соціальної справедливості, забезпечення соціальних прав громадян, державну політику у сфері соціального захисту та охорони здоров'я. Важливим аспектом є також характеристика України як демократичної держави, що включає принципи народовладдя, проведення вільних виборів, забезпечення політичного плюралізму і свободи слова. Нарешті, слід розглянути Україну як правову державу, акцентуючи увагу на верховенстві права, розподілі влад, гарантіях прав і свобод людини і громадянина, а також на незалежності судової системи.

Рекомендований перелік літератури до теми № 15:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 111-122.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 85-99.](#)

Додаткова:

1. [Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 224–229.](#)
2. [Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 19-23.](#)
3. [Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.](#)
4. [Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. \(м. Харків, 17 трав. 2019 р.\) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультація місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 121-123.](#)

5. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 16. С. 19–23.

6. Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 107–112.

Тема № 16: Право в системі регулювання суспільних відносин

План:

Вступ

1. Поняття нормативного і ненормативного регулювання суспільних відносин.

2. Соціальні норми: поняття, види, функції.

3. Право і технічні норми.

4. Право і мораль.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Регуляція суспільної поведінки - сфера питань, що постає на самих ранніх етапах розвитку суспільства. Тому характеристика цього питання прямо пов'язана з проблемою розвитку суспільного об'єднання у державу. Необхідно визначити межі можливого нормативного і ненормативного регулювання суспільних відносин, спираючись на їх зовнішній прояв та корисність для суспільства і особистості в соціальному нормативному впливі.

Розгляд другого питання теми потребує проведення загальної класифікації соціальних норм, що здатні впливати у якості правил на суспільні відносини. Корисно здійснювати таку класифікацію з використанням порівняльного методу дослідження, що якісно відображає невід'ємні ознаки цих норм.

Порівнюючи технічні норми та норми права слід звернути особливу увагу на шляхи переростання технічних норм у правові та навести відповідні приклади з чинного законодавства України. Okремо треба пояснити сфери впливу технічних норм на суспільні відносини, окреслити їх якісну характеристику.

Співвідношення норм моралі та норм права доцільно пояснювати відштовхуючись від походження їх в процесі розвитку суспільства та, водночас, спираючись на засоби забезпечення як норм моралі, так і норм права. Тут важливо визначити і моральнісну фундацію правових норм.

Рекомендований перелік літератури до теми № 16:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 175-187.

2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 113-128.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 131-141.

Додаткова:

1. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Правовий вплив у системі соціального впливу. Соціально-правові студії. 2021. Вип. 2 (12). С. 12-18.

2. Довженко Є. В. Теоретико-правова характеристика технічних норм. Юридичний вісник. 2016. № 4 (41). С. 42-47.

3. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С.154-159.

4. Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і "норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137–141.

Тема № 17: Поняття норми права, її основні ознаки та критерії класифікації

План: ‘

Вступ

1. Поняття та основні ознаки норми права.
2. Різновиди правових норм.
3. Спеціалізовані (нетипові) норми права.
4. Значення класифікації норм права для їх ефективної реалізації.
5. Структура норм права, їх закріплення у статтях нормативно-правових актів.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Відповідаючи на перше питання, необхідно визначити поняття норми права, підкреслюючи її сутність як загальнообов'язкового правила поведінки, встановленого або санкціонованого державою, з метою регулювання суспільних відносин. Далі слід проаналізувати основні ознаки норми права, такі як нормативність (загальність і повторюваність дії), формальна визначеність (чітко виражена в правових актах), системність (входження до системи права), забезпеченість державним примусом (можливість застосування санкцій за порушення).

Загальну класифікацію видів норм права слід починати з розподілу всієї системи юридичних норм за значенням у правовому регулюванні на матеріальні та процесуальні з відповідними визначеннями та прикладами. Рекомендується включити у характеристику різновидів норм права такі класифікації як: за галузевою належністю; за способом викладення диспозиції, гіпотези, санкції; за юридичною силою та ін.

Окрему увагу бажано приділити нетиповим спеціалізованим нормам. Тут необхідно роз'яснити і саму нетиповість та спеціалізованість даних норм і, водночас, розкрити на прикладах окремі види: загально-закріплюючі,

дефінітивні, декларативні, оперативні, колізійні.

Дослідження особливості структури юридичної норми є, водночас, продовженням пояснення ознаки “нормативності”. Потрібно звернути увагу на теоретичність класичної моделі, що складається з гіпотези, диспозиції, санкції у порівнянні з практичними особливостями відображення цієї структури у статтях нормативно-правових актів. Доцільно, також, використовувати для опису особливостей реального закріплення структури норми у статті нормативно-правового акту діючі акти кримінально-правового та цивільно-правового законодавств.

Рекомендований перелік літератури до теми № 17:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 162-172.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 140-145.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 142-148.](#)

Додаткова:

1. [Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.](#)
2. [Дехтярьов О. В., Олійник О. Б. Юридична природа та значення норми права. *Право та державне управління*. 2018. № 4 \(33\). С. 11–15.](#)
3. [Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 14–18.](#)
4. [Пильгун Н. В. Особливості та значення норми права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 55-57.](#)

Тема № 18: Правотворчий процес, його стадії

План:

Вступ

1. Основні підходи до розуміння поняття «правотворчість».
2. Ознаки, принципи та функції правотворчості.
3. Стадії правотворчого процесу. Техніка нормопроекування.
4. Систематизація законодавства: поняття та форми.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

У правовій сфері суспільства правотворчість займає центральне місце. Це пояснюється тим, що саме правотворчість дає життя праву, правовому регулюванню в цілому. Саме тому дослідження підходів до розуміння категорії «правотворчість» є надзвичайно важливою у юриспруденції сучасності. Тому, розкриваючи це питання, слід проаналізувати підходи до визначення цього

поняття, що надаються різними авторами. Знайти у цих визначеннях єдине і відмінності. Також, на основі аналізу цих визначень, автору бажано надати власне визначення цієї юридичної категорії.

Здійснення характеристики правотворчої діяльності шляхом дослідження її ознак, принципів та функцій вбачається корисним способом визначення відмінних характеристик від інших видів правової діяльності: правозастосування, інтепретаційно-правової діяльності, правового виховання та ін.

Третє питання вимагає дослідити стадії та етапи процесу створення юридичних норм на прикладі правотворчої діяльності Верховної Ради України. Слід охарактеризувати всі стадії правотворчої діяльності від підготовки проекту нормативно-правового акту, до внесення інформації про нормативно-правовий акт до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Окрему увагу слід звернути на поняття та особливості техніки нормопроекування.

Характеристика систематизації законодавства є логічним продовженням правотворчого процесу. Тут корисно відштовхнутись від початкового етапу систематизації-обліку. Пояснення окремих різновидів систематизації: консолідації, інкорпорації та кодифікації необхідно ілюструвати прикладами з сучасних законодавчих збірок та кодексів України.

Рекомендований перелік літератури до теми № 18:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 225-232.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 161-171.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.163-172.](#)

Додаткова:

1. [Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.](#)
2. [Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.](#)
3. [Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 225–231.](#)
4. [Петрова І. Нормотворчий процес і стадії нормотворчості в діяльності державної фіскальної служби України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 308–315.](#)
5. [Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування: навчальний посібник. Київ: НУБіП України, 2022. 168 с.](#)
6. [Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові](#)

Тема № 19: Поняття та види форм (джерел) права**План:**

Вступ

1. Поняття та види форм права.
2. Закон як форма права вищої юридичної сили.
3. Види й особливості підзаконних актів.
4. Нетрадиційні форми права.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Надаючи відповідь на перше питання, необхідно надати визначення поняття «форма права», підкреслюючи її сутність як зовнішнього вираження правових норм, через яке вони стають загальнообов'язковими правилами поведінки. Далі слід проаналізувати основні види форм права, зокрема нормативно-правові акти (конституції, закони, підзаконні акти), які є основною формою вираження права у більшості правових систем; правовий звичай, який базується на традиційних правилах поведінки, визнаних державою; судовий прецедент, що включає рішення судів, які стають обов'язковими для майбутніх аналогічних справ; та нормативні договори, які є угодами, що встановлюють правові норми для певного кола суб'єктів. Важливо також розглянути особливості кожної форми права, їх роль у правовій системі, а також взаємодію між різними формами права в контексті конкретних правових систем.

Характеристика закону як юридичної категорії в контексті даної теми розкриває один з видів нормативно-правового акту, що характеризується вищою юридичною силою. Це потребує формулювання самої дефініції та здійснення загальної класифікації видів закону. Окремо доцільно дати пояснення сфері впливу закону, тобто видам дії закону у часі, просторі та щодо кола осіб.

Третє питання також орієнтоване на розкриття змісту одного з видів нормативно-правового акту - підзаконного акту. Тут важливо не тільки визначити поняття та різновиди підзаконних нормативно-правових актів, але й вказати на специфіку співвідношення їх з законом, як актом вищої юридичної сили.

Дослідження нетрадиційних джерел права звертає нашу увагу на такі різновиди форм права як релігійно-правові догмати та ідеологічні норми, що можуть виступати у якості основного «будівельного матеріалу» окремих правових систем сучасності. Слід здійснити наголос на те, що традиційні джерела у сучасному розумінні не є закритою догмою, а процес розвитку форм права передбачає доповнення звичайного переліку наприклад, принципами права, або окремими елементами юридичної практики (владне розпорядження).

Рекомендований перелік літератури до теми № 19:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 190-197.
2. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 149-155.

Додаткова:

1. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.
2. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (111). С. 71-75.
3. Пархоменко Н. Концептуальні основи теорії джерел права. *Право України*. 2017. № 6. С. 9–16.
4. Решота В. В. Акти Кабінету Міністрів України у системі джерел адміністративного права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 241–245.
5. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. *Право та державне управління*. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 33–37.

Тема № 20: Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки**План:**

Вступ

1. Загальна характеристика нормативно-правових актів.
2. Закон, його поняття, основні ознаки. Класифікація законів в Україні.
3. Підзаконний нормативно-правовий акт, його поняття, основні ознаки та види.
4. Різноманітність способів набуття чинності нормативно-правовими актами в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Здійснення характеристики категорії «нормативно-правовий акт» слід ґрунтувати на ознаках цієї категорії в системі різноманітних джерел права як найбільш поширеного в континентальній правовій системі. Головним завданням для дослідника означеної теми є встановлення процесу, що окреслюється в часовому вимірі дії нормативно-правових актів. При цьому доцільно на прикладах українського законодавства подавати відповідні приклади постійного та тимчасового впливу нормативно-правових актів на суспільні відносини.

Характеристика закону як юридичної категорії в контексті даної теми розкриває один з видів нормативно-правового акту, що характеризується

вищою юридичною силою. Це потребує формулювання самої дефініції та здійснення загальної класифікації видів закону. Окремо доцільно дати пояснення сфері впливу закону, тобто видам дії закону у часі, просторі та щодо кола осіб.

Наступне питання також орієнтоване на розкриття змісту одного з видів нормативно-правового акту - підзаконного акту. Тут важливо не тільки визначити поняття та різновиди підзаконних нормативно-правових актів, але й вказати на специфіку співвідношення їх з законом, як актом вищої юридичної сили.

Четверте питання орієнтоване на відпрацювання практичної і науково значимої проблеми, що міститься у сучасному стані набуття чинності нормативно-правовими актами. Окреслення способів набуття чинності нормативно-правовими актами вимагає аналізу цього процесу на прикладах законотворчої діяльності, а також прикладах видання указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України. Розкриття різноманітності форм дії нормативно-правових актів у часі неможливе без звернення уваги на питання традиційності у прямій їх дії та виключних, спеціальних випадках, а також підставах зворотної і переживаючої дії.

Рекомендований перелік літератури до теми № 20:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.](#)

Додаткова:

1. [Адамовська В., Шепелюк В., Семеняка Т. Підвищення якості нормативно-правових актів через вдосконалення їх структури. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4\(64\). С. 69–75.](#)
2. [Корунчак Л. А. Нормативно-правовий акт: синергетичний аспект. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 2. С. 52-58.](#)
3. [Процюк І. В. Закон як основний нормативний правовий акт. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 88. С. 106-115.](#)
4. [Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 1 \(41\). С. 102-107.](#)
5. [Тихомиров Д. О., Аврахов А. М. Дія нормативно-правових актів у часі та в просторі. *Трибуна молодого вченого*. 2017. № 1. С. 144-146.](#)
6. [Хиля М. Юридичні вимоги до нормативно-правових актів у системі джерел адміністративного права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2 \(18\). С. 89-94.](#)

Тема № 21: Система права: поняття, структура

План:

Вступ

1. Правова система та система права, їх співвідношення.
2. Поняття та структурні елементи системи права.
3. Умови формування галузі права.
4. Система права та система законодавства.

Висновки.

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Здійснення характеристики категорії «система права» у порівнянні з «правовою системою» потрібно для виявлення суттєвих відмінностей між цими дуже схожими за назвою поняттями. Крім того, це аналітичний підхід до такого розділу у теорії права як порівняльне правознавство. Визначення системи права ґрунтується на розумінні її як певної внутрішньої структури усєї сукупності правових норм.

Дослідження структури системи права спрямовується по таких напрямках: роз'яснення суті категорії «інститут права» з відповідними прикладами галузевих та міжгалузевих інститутів; роз'яснення категорій «галузь права» та «підгалузь права», з використанням таких елементів як «норма права» та «інститут права» і певними прикладами.

Розкриття умов формування галузі права і галузі законодавства доцільно будувати за послідовністю таких процесів як: виникнення суспільних відносин, що потребують правового регулювання і захисту інтересів сторін; накопичення масиву нормативно-правового актів, направлених на упорядкування нової сфери відносин; утворення інституціональних груп норм в означеній сфері регулювання зі спорідненим предметом правового впливу; становлення початкових (простих) або складних (кодифікація) форм систематизації нормативно-правового матеріалу у даній сфері відносин.

Характеризуючи останнє питання, необхідно розглянути відмінності між системою права та системою законодавства, акцентуючи на тому, що система права є змістовною, а система законодавства – формальною категорією. Нарешті, слід оцінити взаємозв'язок між системою права та системою законодавства, їхню роль у правовому регулюванні та забезпеченні правопорядку.

Рекомендований перелік літератури до теми № 21:**Основна:**

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.](#)

Додаткова:

1. Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни парадигми. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 84–89.
2. Поліщук Ю. Д. Елементи системи законодавства. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2017* : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 312-316.
3. Риндюк В. І., Гришко О. М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 36-41.
4. Теорія держави та права : навчальний посібник / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, 2017. С. 46-49.

Тема № 22: Правова система: поняття, структура**План:**

Вступ

1. Система права та правова система, їх співвідношення.
2. Історичні і правові джерела романо-германської правової системи.
3. Англо-саксонська (прецедентна) правова система: джерела та особливості.
4. Релігійно-традиційна (мусульманська) правова система.
5. Особливості формування змішаної (індійської) правової системи.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання потребує проведення порівняльного аналізу між категоріями «система права», «система законодавства», «правова система» («правова сім'я») за обсягом та внутрішньою структурою. Це потребує урахування того, що поняття «правова система» більше інших та вимагає його розгляду на прикладах різних видів правових систем сучасності.

Джерела романо-германської правової системи можна розглядати у двох напрямках. Перший - історичні джерела (починаючи з дигестів Юстиніана), другий - джерела правові (наприклад, нормативно-правові акти). Доцільно розглядати особливості цієї правової системи на прикладах її втілення у різноманітних державах континентальної Європи.

Третє питання потребує розгляду особливості прецедентної правової системи в умовах розвитку Великобританії. Необхідно визначити поняття і значення судового прецеденту як основного джерела Загального права та його співвідношення з правом Справедливості.

При розгляді релігійно-традиційної правової системи слід звернути увагу на такі альтернативні джерела права як релігійні догми та особливості їх впливу на суспільні відношення у країнах мусульманського права.

Розгляд змішаної правової системи доцільно здійснювати крізь історичні етапи розвитку Індії. Необхідно визначити вплив на релігійно-традиційну

основу правової системи цієї держави прецедентної та континентальної систем.

Рекомендований перелік літератури до теми № 22:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 368-376.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 288-335.](#)

Додаткова:

1. [Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.](#)
2. [Самокиш І. В. Правові системи сучасності: дискусійні положення. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 6 \(6\). С. 30-36.](#)
3. [Степаненко К. В. Доктринальне розуміння правової системи у зарубіжній та вітчизняній правовій науці. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 48-51.](#)
4. [Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4 \(29\). Т. 1. С. 33–37.](#)
5. [Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. Juris Europensis Scientia. 2020. Вип. 4. С. 20–24.](#)

23. Зловживання правом: поняття, ознаки, види

Вступ

1. Загальна характеристика зловживання правом.
  - 1.1. Поняття та ознаки зловживання правом.
  - 1.2. Класифікація форм зловживання правом.
2. Проблема кваліфікації поведінки суб'єкта права в якості зловживання правом.
  - 2.1. Співвідношення зловживання правом і правопорушення.
  - 2.2. Співвідношення зловживання правом і правомірної поведінки.

Висновки.

Список використаних джерел.

Методичні вказівки:

Відповідь на перше питання теми ставить перед здобувачем вищої освіти завдання визначення сутності зловживання правом та його основних характеристик; аналіз теоретичних підходів до розуміння зловживання правом у різних правових системах; розгляд основних ознак зловживання правом.

Відповідь на наступне питання передбачає розгляд основних критеріїв класифікації форм зловживання правом; аналіз конкретних форм зловживання правом, таких як недобросовісне використання права, перевищення меж правомірного здійснення права, здійснення права з протиправною метою, та

використання права всупереч його соціальному призначенню; розгляд правових наслідків кожної форми зловживання правом та відповідальності за такі дії; механізми запобігання та боротьби зі зловживанням правом, включаючи правове регулювання, судову практику та роль правозахисних організацій; висновки щодо важливості чіткого визначення та класифікації форм зловживання правом для забезпечення ефективного правозастосування та захисту прав громадян.

Розгляд наступного питання передбачає надання визначення понять «зловживання правом» та «правопорушення» в правовій теорії та їхні основні характеристики; аналіз теоретичних підходів до розуміння взаємозв'язку між зловживанням правом і правопорушенням; розгляд відмінностей між цими явищами, зокрема щодо наміру, правових наслідків та відповідальності; розглянути приклади, які ілюструють зловживання правом як форму правопорушення та випадки, коли зловживання правом не кваліфікується як правопорушення; механізми запобігання та боротьби зі зловживанням правом і правопорушеннями.

Відповідь на останнє питання передбачає аналіз теоретичних підходів до розуміння меж між зловживанням правом і правомірною поведінкою; розгляд критеріїв, за якими правомірна поведінка може перетворюватися на зловживання правом, включаючи намір, мету використання права та наслідки для інших осіб; вплив принципів добросовісності та розумності на визначення правомірності поведінки; правові наслідки зловживання правом порівняно з наслідками правомірної поведінки; механізми правового регулювання та судової практики, що сприяють запобіганню зловживанню правом і підтриманню правомірної поведінки; висновки щодо важливості чіткого розмежування зловживання правом і правомірної поведінки для забезпечення справедливості та ефективності правової системи.

Рекомендований перелік літератури до теми № 23:

Основна:

1. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 218.](#)
2. [Тополєвський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 202.](#)

Додаткова:

1. [Вертегел Є. П., Куртіш Л. А. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. №6. С. 20-23.](#)
2. [Генюк М. Поняття "зловживання правом" у юридичній доктрині. Підприємництво, господарство і право. 2020. №5. С. 187-191.](#)
3. [Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. Підприємництво, господарство і право. 2020. №9. С. 31-36.](#)
4. [Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії "зловживання правом". Право і безпека. 2023. №1\(88\). С. 179-189.](#)
5. [Подковенко Т., Голубєва І. Зловживання правом: загальнотеоретичні аспекти. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 3. С. 22-28.](#)

Тема № 24: Правовий режим воєнного стану: загальнотеоретична характеристика

План.

Вступ

1. Правовий режим: поняття та види.
2. Порядок введення правового режиму воєнного стану.
3. Припинення та скасування правового режиму воєнного стану.
4. Юридичні наслідки та обмеження в умовах запровадження режиму воєнного стану.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання, автору варто акцентувати увагу на тому, що розуміння правового режиму вченими сприймається під різним кутом зору, залежно від того, як розуміється ними саме поняття «право», прихильниками яких шкіл вони є (природної чи позитивістської). Слід зауважити, що як елемент правового регулювання правовий режим є правовою і юридичною категорією, а оскільки правове регулювання є соціальним явищем, то воно не зводиться лише до велінь держави, а тому правовий режим, як ширша категорія по відношенню до юридичного режиму, ґрунтується не лише на нормах, типах, принципах правового регулювання, а й, насамперед, на закономірностях суспільного розвитку, політичному, економічному, соціальному, культурному устрої суспільства і держави в цілому, правовій політиці держави, її історичному розвитку. Необхідно розглянути правовий режим з точки зору своєрідного «індикатору» юридичного впливу.

Досліджуючи питання порядку введення правового режиму воєнного стану, в першу чергу, слід зважати на ту обставину, що за своєю суттю воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї України, або окремих її місцевостях. Підставами для введення воєнного стану може стати як збройна агресія чи загроза нападу, так і небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності. Слід розглянути процедуру введення правового режиму воєнного стану і систему державних органів, на які покладено обов'язок щодо введення правового режиму воєнного стану. Визначення строків процедури щодо введення правового режиму воєнного стану є важливою складовою розкриття означеного питання.

Розглядаючи питання стосовно припинення та скасування правового режиму воєнного стану слід зазначити перелік підстав щодо його припинення. Також варто дослідити нормативні засади, що супроводжують припинення правового режиму воєнного стану, систему державних органів, які приймають це рішення, строки прийняття рішень, а також порядок його офіційного оприлюднення.

Розкриваючи останнє питання, автор має акцентувати свою увагу на тому,

що в умовах правового режиму воєнного стану можливе також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Необхідно звернути увагу на визначення вичерпного переліку із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасових обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень таких обмежень. Визначити порядок і строки введення таких обмежень. Також слід визначити, які права і свободи людини і громадянина держава не в змозі обмежити, навіть під час дії правового режиму воєнного стану..

Рекомендований перелік літератури до теми № 24:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 408.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 49; 247.](#)

Додаткова:

1. [Бразалук М. Ю. Взаємодія національної поліції з іншими органами у сфері безпеки та оборони в умовах воєнного стану. Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір : Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції \(м. Київ, 24 лют. 2023 р.\). Київ : Національний авіаційний університет. 2023. С. 43-45.](#)
2. [Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "правовий режим". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 12. С. 196-201.](#)
3. [Дутчак О. І. Правові засади розширення повноважень органів виконавчої влади держави у сфері акумулювання податкових надходжень в умовах воєнного стану. Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, \(м. Київ, 16–17 червня 2023 р.\). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 100-104.](#)
4. [Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко А. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2019. № 2 \(66\). С. 6-13.](#)
5. [Нікітін А. А. Деякі питання взаємодії національної поліції України під час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №1-2. С. 133-139.](#)
6. [Нікітіна Л. О. Деякі аспекти впливу воєнного стану в Україні на сучасний український конституціоналізм. Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, \(м. Київ, 16–17 червня 2023 р.\). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 30-33.](#)

Тема № 25: Систематизація законодавства: поняття, форми

План:

Вступ

1. Поняття та практичне значення систематизації законодавства.
2. Форми систематизації законодавства.
3. Особливості систематизації законодавства України в сучасних умовах.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

При відповіді на перше питання слід виходити з того, що праву притаманна така важлива ознака, як системність. Законодавство, як одна з форм зовнішнього виразу права, також являє собою систему діючих нормативно-правових актів певної держави. Для того, щоб належним чином виконувати покладені на нього завдання, законодавство повинно бути впорядкованим та внутрішньо узгодженим. Виходячи з цього, необхідно дати визначення систематизації законодавства та пояснити її значення для нормативного регулювання суспільних відносин.

Висвітлюючи друге питання, необхідно охарактеризувати кожен з існуючих форм (різновидів, способів) систематизації законодавства, до яких відносяться: облік, інкорпорація, консолідація та кодифікація, підкреслити їх особливості та відмінності одна від одної. Зокрема, слід пояснити, які з названих форм можуть бути офіційними та неофіційними, а які - лише офіційними, за якими критеріями відбувається впорядкування нормативно-правових актів, якими є наслідки (результати) кожної з форм систематизації.

При розкритті останнього питання необхідно зосередити увагу на особливостях систематизації законодавства незалежної України. Для цього слід згадати загальні тенденції розвитку сучасного українського законодавства, акцентувати увагу на проблемах, з якими приходиться мати справу під час його реалізації, охарактеризувати накопичений юридичною практикою досвід його впорядкування.

Рекомендований перелік літератури до теми № 25:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.](#)

Додаткова:

1. [Іванченко О. М. Сутність та юридична природа систематизації законодавства. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 3. С. 23-27.](#)
2. [Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 14-18.](#)
3. [Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни парадигми. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 84–89.](#)

4. Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 101-106.

5. Петков С. В. Систематизація та кодифікація законодавства: концептуальний вимір. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Право". 2020. № 1 (1). С. 6–11.

Тема № 26: Поняття та основні ознаки правових відносин

План:

Вступ

1. Правові відносини як форма існування й реалізації прав та обов'язків. Співвідношення норм права та правових відносин.
2. Основні елементи складу правовідносин. Матеріальні та юридичні аспекти змісту правовідносин.
3. Держава як суб'єкт правовідносин.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання теми ставить завдання окреслити коло невід'ємних ознак правових відносин у порівнянні з іншими видами соціальних відносин, а саме: урегульованості нормами права, предметності, наявності не менш як двох сторін, можливості простежити їх крізь права та обов'язки сторін та інші ознаки.

Розкриваючи наступне питання необхідно, насамперед, звернути увагу на те, що поняття суб'єкт права та суб'єкт правовідносин тотожні, рівнозначні. Далі аналізуючи це питання, треба звернути увагу на те, що будь-які суб'єкти права мають певну властивість, котрою вони наділені від держави, - правосуб'єктністю. Саме вона надає можливість суб'єкту права приймати участь у будь-яких правовідносинах з іншими особами та організаціями. Особливу увагу у роботі треба приділити елементам правосуб'єктності (правоздатності, дієздатності, деліктоздатності) та розкрити їхній зміст. Також у роботі слід зазначити, що у різних соціально-економічних формаціях коло суб'єктів права не є однаковим. Зміст правових відносин розкривається шляхом характеристики двох основних елементів цього структурного компоненту складу правовідносин: фактичного змісту та юридичного змісту. Вони відображають так звану зовнішню сторону правових відносин. Специфіка засвоєння особливості юридичного факту як невід'ємної складової правових відносин проявляється, перш за все, у впливі його на динаміку правових відносин, а також у тому, що характеристика самого юридичного факту міститься у тексті норм права, які регулюють означені відносини.

Розглядаючи останнє питання необхідно визначити поняття держави як суб'єкта правовідносин, підкреслюючи її особливий статус та правосуб'єктність, що включає правоздатність та дієздатність. Далі слід

розглянути різні ролі держави у правовідносинах, зокрема, як законодавця, виконавця та суб'єкта, що забезпечує дотримання прав і свобод громадян. Важливо проаналізувати функції держави в контексті правовідносин, такі як регулювання суспільних відносин через прийняття нормативно-правових актів, управління суспільними процесами та вирішення спорів через судові органи. Крім того, необхідно звернути увагу на особливості участі держави у цивільно-правових відносинах, коли вона виступає як юридична особа, наприклад, у договірних відносинах. Нарешті, слід оцінити вплив держави як суб'єкта правовідносин на формування правової системи та забезпечення правопорядку, а також обговорити можливі виклики та проблеми, пов'язані з реалізацією державою своїх прав та обов'язків у правовідносинах.

Рекомендований перелік літератури до теми № 26:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 234-243.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С.211-223.](#)
4. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.180-185.](#)

Додаткова:

1. [Волкова І. Види юридичних фактів-станів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.](#)
2. [Заставська Л. П., Терещенко Л. О. Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.](#)
3. [Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. European political and law discourse. 2015. Vol. 2. I. 2. С.148-152.](#)
4. [Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26-36.](#)

Тема № 27: Юридичні факти: поняття, види

План:

Вступ

1. Поняття та ознаки юридичних фактів.
2. Класифікація юридичних фактів:
  - 2.1. Види юридичних фактів за правовими наслідками.
  - 2.2. Види юридичних фактів за вольовою ознакою.
3. Поняття та види правових презумпцій.
4. Юридичний (фактичний) склад.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Відповідь на перше питання потребує надання визначення поняття «юридичний факт», підкреслюючи їх сутність як конкретних обставин або подій, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. Далі слід розглянути основні ознаки юридичних фактів, такі як об'єктивність (вони існують незалежно від волі суб'єктів правовідносин), правова значущість (визначаються та регулюються правовими нормами) і конкретність (мають чіткі просторово-часові характеристики) та ін.

Важливо також аналізувати класифікацію юридичних фактів, зокрема поділ на дії (свідомі вчинки людей, що поділяються на правомірні та неправомірні) і події (обставини, що виникають незалежно від волі людини, наприклад, стихійні лиха). Крім того, слід розглянути види юридичних фактів за їхнім правовим наслідком, такі як правовстановлюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі факти. Важливо проаналізувати приклади кожного виду юридичних фактів, їхні правові наслідки та значення для правового регулювання. Нарешті, слід розглянути взаємодію між різними видами юридичних фактів і їх роль у забезпеченні динаміки правовідносин, а також вплив на стабільність і передбачуваність правового порядку. Далі слід класифікувати юридичні факти за вольовою ознакою, розділяючи їх на дії (свідомі вчинки людей) і події (обставини, що виникають незалежно від волі людини). В рамках дій слід виділити правомірні дії (відповідні правовим нормам, наприклад, укладення договору) і неправомірні дії (порушення правових норм, наприклад, вчинення злочину). Важливо також розглянути приклади подій, які можуть бути абсолютними (не залежать від волі людини, наприклад, стихійні лиха) і відносними (виникають за участі людини, але не залежать від її волі, наприклад, смерть людини). Нарешті, слід проаналізувати значення цієї класифікації для правового регулювання, а також вплив різних видів юридичних фактів за вольовою ознакою на правовідносини та правопорядок.

Відповідь на наступне питання передбачає визначення поняття правових презумпцій, підкреслюючи їх сутність як припущень, встановлених законом, що вважаються істинними до моменту їх спростування. Далі слід розглянути роль правових презумпцій у правовій системі, зокрема їх значення для забезпечення правової визначеності та ефективності правозастосування. Важливо класифікувати правові презумпції, поділяючи їх на види: загальні (універсальні для всієї правової системи) та галузеві (специфічні для окремих галузей права, наприклад, кримінального або цивільного); презумпції факту (припущення про певний фактичний стан) та презумпції права (припущення про правовий статус або правовий наслідок). Крім того, слід розглянути різницю між спростовними презумпціями (які можуть бути спростовані доказами протилежного) та неспростовними презумпціями (які не підлягають спростуванню).

Відповідь на останнє питання передбачає надання визначення поняття юридичного (фактичного) складу, підкреслюючи його сутність як сукупності юридичних фактів, які в своїй єдності зумовлюють виникнення, зміну або припинення правовідносин. Далі слід розглянути основні елементи юридичного складу, які можуть включати різні види юридичних фактів, такі як дії та події, а також їхні ознаки і взаємозв'язки. Важливо проаналізувати класифікацію юридичних складів за різними критеріями, наприклад, за складністю (прості та складні юридичні склади) та за часом формування (одночасні та тривалі юридичні склади). Крім того, слід звернути увагу на роль юридичного складу у механізмі правового регулювання, а саме, як він забезпечує реалізацію правових норм на практиці.

Рекомендований перелік літератури до теми № 27:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 234-243.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С.211-223.](#)
4. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.180-185.](#)

Додаткова:

1. [Волкова І. Види юридичних фактів-станів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.](#)
2. [Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 30-37.](#)
3. [Жданюк К. Г., Аксютіна А. В. Юридичні факти : поняття та особливості. Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах : матеріали регіонал. наук-практ. конф. \(м. Дніпро, 25 листоп. 2020 р\). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 90-91.](#)
4. [Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 32-35.](#)

Тема № 28: Застосування юридичних норм

План:

Вступ

1. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації.
2. Ознаки і функції правозастосування.
3. Основні стадії процесу застосування норм права.
4. Акти правозастосування, їх види.
5. Прогалини в законодавстві і засоби їх заповнення та усунення.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Відповідаючи на перше питання пункту плану, необхідно надати визначення поняття «застосування норм права», підкреслюючи його сутність як діяльність компетентних органів або посадових осіб, спрямовану на реалізацію правових норм у конкретних випадках. Потрібно проаналізувати підходи до цього поняття, які надаються йому у юридичній літературі.

При відповіді на друге питання, слід розглянути основні ознаки правозастосування, такі як офіційний характер (здійснюється уповноваженими суб'єктами), індивідуальна конкретизація правових норм (застосування до конкретних осіб та випадків), владний характер (має обов'язкову силу) і процедурність (дотримання встановлених правових процедур). Важливо також проаналізувати основні функції правозастосування, включаючи регулятивну (забезпечення дотримання правових норм), охоронну (захист прав і свобод громадян), правовідновлювальну (відновлення порушених прав) та каральну (притягнення до відповідальності за правопорушення).

Головне, центральне місце питання складної форми реалізації норм права складається з процесуальних стадій правозастосовчої діяльності. Аналіз першої стадії - встановлення фактичних обставин юридичної справи вимагає, водночас, здійснення характеристики головних умов або вимог необхідності у такому застосуванні. Друга стадія - юридична кваліфікація може бути більш ретельно характеризується шляхом розподілу її на менш дрібні етапи: а) юридична кваліфікація фактичних обставин; б) юридична кваліфікація самої юридичної норми. Стадія прийняття рішення також може бути розподілена на підстадії для більш ретельного дослідження. Наприклад, безпосередньо розробка рішення та його формулювання - один етап; другий - закріплення означеного рішення у правозастосовчому акті.

Характеристика акту правозастосування вимагає не лише його ретельний аналіз з точки зору внутрішньої побудови, але й порівняння з іншими видами юридичних актів: нормативно-правового та акту інтерпретації норм права. Здійснення класифікації видів правозастосовчих актів доцільно здійснювати з урахуванням різноманітності форм юридичного процесу, різноманітності суб'єктів правозастосування, рівня важкості для суб'єктів юридичних наслідків правозастосування та інші підстави розподілу по видах.

З'ясування особливості поняття прогалин у праві продовжує загальну тематику дослідження. Корисно здійснювати характеристику цієї категорії враховуючи, що це не тільки певний стан відносин, але й певний термін від моменту визначення існування нерегульованості нормами права певних відносин, до моменту набуття чинності новими нормативно-правовими актами. Пояснення засобів подолання прогалин в праві - аналогії закону та аналогії права доповнюється відповідними прикладами з юридичної практики, або з наукових юридичних джерел.

Рекомендований перелік літератури до теми № 28:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 305-313.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 171-183.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 186-191.

Додаткова:

1. Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 164–169.
2. Кельман Л. М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. № 4. С. 31-41.
3. Кравченко М. Г. Застосування норм права: мета, стадії, система вимог до правозастосовного акту. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 31-35.
4. Скибіцький Б. А. До питання реалізації норм права в суспільстві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С. 59-61.
5. Черіпко М.І. Ознаки реалізації норм права. Молодіжний науковий юридичний форум : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.). Тернопіль: Вектор. С. 107-109.

Тема № 29: Інтерпретаційно-правова діяльність**План:**

Вступ

1. Поняття та мета тлумачення норм права.
2. Види тлумачення:
  - 2.1. Тлумачення за обсягом.
  - 2.2. Тлумачення за суб'єктами.
3. Способи тлумачення норм права.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Характеристика категорії «тлумачення норм права» вимагає звернення специфічної уваги на загальну мету цієї діяльності шляхом урахування однорідності розуміння та застосування норм права. Доцільно визначити тут саме роз'яснювальний аспект цієї специфічної юридичної діяльності.

Класифікація видів тлумачення норм права здійснюється шляхом класичного розподілу всіх різновидів на офіційне та неофіційне тлумачення юридичних норм. Для більш повного розкриття особливостей кожного виду тлумачення використовують метод порівняння. Пояснення видів неофіційного тлумачення передбачає розкриття змісту побутового, доктринального,

професійного та неофіційне розкриттям змісту автентичного, делегованого казуального.

Інструментарієм інтерпретаційно-правової діяльності виступають способи тлумачення юридичних норм. Розгляд цього питання слід розгортати з допомогою розкриття змісту таких прийомів як граматичний, мовний, логічний, техніко-юридичний та інші. Корисно супроводжувати такий огляд з допомогою прикладів з сучасних актів тлумачення чинного законодавства України.

Рекомендований перелік літератури до теми № 29:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 246-259.
2. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.192-201.

Додаткова:

1. Антошкіна В. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 5. С. 181-186.
2. Антошкіна В. К. Ознаки та особливості права, які зумовлюють необхідність тлумачення. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 233–239.
3. Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: theory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.
4. Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. Право і безпека. 2020. № 79 (4). С. 116–121.
5. Ляшенко Р. Д., Киришун Ю. С. Техніка тлумачення норм права: поняття, принципи, структура. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 3(38). С. 3-7.
6. Навроцька Ю. О. Тлумачення права як зміст інтерпретаційної діяльності: загальнотеоретична характеристика. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2022. Вип. 72. Ч. 1. С. 223-230.
7. Проблеми тлумачення правових норм : посібник / автор-упорядник О. М. Балинська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с.

Тема № 30: Правове регулювання: поняття, мета, види, засоби, типи

План:

Вступ

1. Поняття і види правового регулювання.
2. Механізм правового регулювання: поняття та елементи.
3. Стадії та типи правового регулювання.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриття першого питання передбачає необхідність визначення поняття правового регулювання, підкреслюючи його сутність як діяльність держави, спрямовану на встановлення, зміну або припинення правових норм з метою впорядкування суспільних відносин. Далі слід розглянути основні елементи правового регулювання, такі як правові норми, суб'єкти правовідносин та правові відносини. Важливо проаналізувати види правового регулювання, розділяючи їх на загальне (яке охоплює широкі суспільні відносини) та спеціальне (яке стосується конкретних сфер або груп відносин). Також необхідно розглянути диференціацію правового регулювання на регулятивне (що встановлює правила поведінки) і охоронне (що спрямоване на захист прав та притягнення до відповідальності). Крім того, слід обговорити пряме (здійснюється безпосередньо через правові норми) та непряме (здійснюється через вплив на поведінку суб'єктів) правове регулювання.

Відповідь на друге питання передбачає визначення поняття механізму правового регулювання, підкреслюючи його сутність як систему правових засобів, методів і процесів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин. Далі слід розглянути основні елементи механізму правового регулювання, включаючи правові норми (загальнообов'язкові правила поведінки), правові відносини (взаємодія між суб'єктами, врегульована правом), акти реалізації права (дії, спрямовані на виконання правових норм), а також юридичні факти (конкретні обставини, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення правовідносин). Важливо також проаналізувати роль кожного з цих елементів у забезпеченні ефективного правового регулювання, а також їх взаємодію в рамках правової системи. Крім того, слід звернути увагу на методи правового регулювання, такі як імперативний (наказовий) і диспозитивний (дозвільний), та їх значення для реалізації правових норм. Нарешті, необхідно оцінити значення механізму правового регулювання для підтримання правопорядку, захисту прав і свобод громадян та забезпечення стабільності в суспільстві.

Надаючи відповідь на третє питання, слід розглянути основні стадії правового регулювання. Важливо також проаналізувати типи правового регулювання, розділяючи їх на загальне (що охоплює всі правові норми, діючі в суспільстві) та спеціальне (що стосується конкретних галузей або сфер суспільних відносин). Необхідно звернути увагу на розмежування імперативного (заснованого на обов'язкових приписах) і диспозитивного (заснованого на дозволах і рекомендаціях) типів правового регулювання, а також на їхнє значення для різних сфер правовідносин. Нарешті, слід оцінити роль стадій і типів правового регулювання у забезпеченні правопорядку, ефективного функціонування правової системи та захисту прав і свобод громадян.

Рекомендований перелік літератури до теми № 30:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки.](#)

Харків : Майдан, 2018. 436 с.

2. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 305-314.

3. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 171-190.

4. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.186-191.

Додаткова:

1. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6 (280). С. 125–128.

2. Богів Я. С., Нестеренко А. О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права у системі правового регулювання. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. № 30. С. 77-83.

3. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 7-10.

4. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 262-267.

5. Уварова Н. В., Логвиненко Б. О. Механізм правового регулювання суспільних відносин як вид механізму публічного управління. *Modernization of the system of public management and administration in Ukraine: the experience of the Republic of Latvia: Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. С. 143-159. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-6>.

Тема № 31: Правопорушення: поняття, ознаки, види

План:

Вступ

1. Поняття правопорушення. Суспільна небезпечність або суспільна шкідливість діяння.
2. Склад правопорушень.
3. Класифікація правопорушень.
4. Причини правопорушень.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно сформулювати загальне поняття правопорушення, після чого висвітлити його соціально-політичні ознаки (суспільна шкідливість чи небезпека, протиправність, винність, підлягання покаранню). При цьому треба виходити з того, що правопорушення завжди пов'язане з замахом на пріоритети і цінності суспільства, умови його повноцінної життєдіяльності.

Розглядаючи друге питання, необхідно зосередити увагу на спеціально-юридичних ознаках правопорушення, що утворюють його склад (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). З'ясувавши, що являє собою кожен з цих елементів, слід підкреслити, що без наявності хоча б одного з них дія (бездіяльність) не може визначатись як правопорушення.

Далі слід звернутись до розподілу правопорушень на види, особливо визначивши критерії цього розподілу (характер і ступінь суспільної небезпечності, галузь права та ін.).

Наступне питання передбачає ретельне дослідження тих явищ соціальної дійсності, які викликають вчення правопорушень або сприяють їх вчиненню. На підставі аналізу причин правопорушень як основних і неосновних, об'єктивних і суб'єктивних необхідно визначити, які з них слід вважати найбільш актуальними стосовно до сьогодення України та якими бачаться шляхи їх подолання.

Рекомендований перелік літератури до теми № 31:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 283-287.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 225-231.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.205-209.](#)

Додаткова:

1. [Бойчук А. Ю. Поняття, причини і ознаки правопорушень: до онтології розуміння. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник. 2017. Вип. 6. С. 3–8.](#)
2. [Бурдін М. Ю., Радченко К. А. Протидія корупції як необхідна складова розбудови правової, соціальної та демократичної України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. \(м. Харків, 17 трав. 2019 р.\) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультац. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 19–20.](#)
3. [Полонка І. А. Механізм неправомірної поведінки в теорії права: авторський підхід. Підприємництво, господарство і право. 2018. Вип. 6. С. 243–248.](#)
4. [Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. Порівняльно-аналітичне право. 2020. N 1. С. 56-60.](#)

Тема № 32: Склад правопорушення: поняття, структура

План:

Вступ

1. Суб'єкт правопорушення та його особливості у різних галузях (інститутах) права.
  2. Об'єктивна сторона правопорушення, її ознаки. Причинний зв'язок між правопорушенням та його наслідками.
  3. Суб'єктивна сторона правопорушення: вина, її форми - навмисність та необережність.
  4. Правомірне заподіяння шкоди.
- Висновки
Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи дану тему, необхідно зосередити увагу на спеціально-юридичних ознаках правопорушення, що утворюють його склад (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). З'ясувавши, що являє собою кожен з цих елементів, слід підкреслити, що без наявності хоча б одного з них дія (бездіяльність) не може визначатись як правопорушення.

Особливість визначення складових елементів правопорушення проявляється в тому, що припущення найменших неточностей у їх характеристиці тягне за собою невизнання поняття правопорушенням. Відсутність одного з елементів складу або його частини веде до невизнання певної поведінки правопорушенням. Ретельність роз'яснення об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторін - є процесом, що вимагає «математичної» точності, який не припускає довільного викладення матеріалу «своїми словами». Крім цього, важливо приводити приклади дефініцій щодо складу правопорушення з діючого кримінального, адміністративного та цивільного законодавства.

Окрему увагу потрібно звернути на характеристику поняття та умови правомірності заподіяння шкоди. За загальним правилом шкода, заподіяна правомірними діями, відшкодуванню не підлягає. Правомірним визнається заподіяння шкоди при виконанні особою своїх обов'язків, передбачених законом, іншими правовими актами або професійними інструкціями.

Рекомендований перелік літератури до теми № 32:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 275-287.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 224-231.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.202-209.](#)

Додаткова:

1. [Варава І. П., Лисянська Д. В. Теоретичні аспекти складу правопорушення. III Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум : Матеріали форуму, \(м. Київ, 14-15 травня 2020 р.\) Том 1. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 33-35.](#)

2. [Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності \(теорія та практика\)*. 2018. Вип. 3–4 \(12–13\). С. 159-164.](#)

3. [Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 56-60.](#)

4. [Сухонос В. В., Сухонос В. В. Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Університетська книга, 2018. 200 с.](#)

Тема 33: Загальна характеристика юридичної відповідальності

План:

Вступ

1. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
2. Державний примус і юридична відповідальність.
3. Види юридичної відповідальності.
4. Принципи та функції юридичної відповідальності.
5. Підстави настання та звільнення від юридичної відповідальності.

Висновки

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Починаючи загальну характеристику юридичної відповідальності слід особливу увагу звернути на дослідження її ознак, оскільки вони визначають роль юридичної відповідальності у суспільстві. Особливу увагу при цьому необхідно звернути на державний примус, як одну з визначальних ознак юридичної відповідальності.

Наступне питання вимагає розкриття критеріїв, за якими класифікується юридична відповідальність, надати їм характеристику, звернувши увагу на приведення прикладів. Специфічним наголосом дослідження юридичної відповідальності є сучасна зміна орієнтації першочергових її цілей з виховного напрямку на каральний, що більшою мірою пов'язано з зміною ідеологічного напрямку державної політики та відображення її в законодавстві. Необхідно відокремлювати у поясненні розуміння самого поняття «юридична відповідальність» від підстав настання юридичної відповідальності. Здійснення загальної класифікації видів юридичної відповідальності має враховувати формування такого нового виду як конституційна юридична відповідальність, що характеризується ознакою неперсоніфікованості.

Слід звернути увагу, що форма закріплення принципів юридичної відповідальності може бути як прямою (шляхом безпосереднього фіксування в тексті нормативно-правового акта), так і опосередкованою іншими джерелами права і що юридична відповідальність як інститут правової системи виконує в ній певні функції.

Потім необхідно дослідити підстави настання та звільнення від юридичної відповідальності, розглянувши фактичну та юридичну підстави, а також

підстави звільнення від юридичної відповідальності.

Рекомендований перелік літератури до теми № 33:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 291-300.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 231-239.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 210-217.

Додаткова:

1. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.
2. Гринь Д. О. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. Правова держава. 2016. № 24. С. 11–15.
3. Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. Political and Legal Studies. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.
4. Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. Підприємництво, господарство і право. 2021. №1. С. 176-181.
5. Кальян О. С., Мисак О. І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 51-54.
6. Петков С. В. До питання про види юридичної відповідальності контексті зміни державотворчих парадигм. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». 2021. № 1 (2). С. 119-124.
7. Терещук М. М. Позитивна юридична відповідальність в публічному праві: теоретичний аналіз. Молодий вчений. 2016. № 7 (34). С. 268-271.

Тема № 34: Правосвідомість і правова культура

План:

Вступ.

1. Поняття та ознаки правової свідомості.
2. Структура правосвідомості.
3. Правова культура.
4. Правовий нігілізм.

Висновки.

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Пояснення змісту й суті правової свідомості вимагає використання терміну “правова дійсність”, що знаходить своє відображення у розумінні суб’єктів правосвідомості. Відповідно до цього важливо дати загальну

характеристику елементів правової дійсності: чинному законодавству, правовим відносинам, стану правового інформування та іншим аспектам.

Правова культура як частина загальної культури суспільства є невід’ємною складовою суспільного буття незалежно від суб’єктивної волі. Тому, істотно, аналіз цієї категорії буде орієнтований на визначення рівня правової культури у суспільстві, а, також, умов зростання рівня правової культури, що є одною з підстав формування громадянського суспільства та правової держави.

Дослідження питання щодо розуміння правового нігілізму важливо будувати не лише з точки зору звичайного відкидання будь-якого наукового підходу до формування світогляду нігілістами, але й з підстав зневірування в праві, як засобі можливого справедливого впливу на суспільні відносини. Корисно дослідження питання можливих шляхів подолання правового нігілізму у сучасному суспільстві України або зменшення його впливу на правову дійсність.

Рекомендований перелік літератури до теми № 34:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 316-325.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 180-187.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 218-236.](#)

Додаткова:

1. [Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С. 154-159.](#)
2. [Коба М. Правова культура як предмет вивчення теоретико-правовою наукою. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 178–182.](#)
3. [Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2016. № 4. С. 48–53.](#)
4. [Петков С. В., Пащенко П. М. Правовий нігілізм як головний чинник гальмування демократичних перетворень в усіх сферах суспільного життя. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 44-47.](#)
5. [Сидоренко О. О., Кухарчук А. В., Ткаченко О. Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 62-64.](#)
6. [Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257–261.](#)
7. [Стрілко Д. Л. Правовий нігілізм та шляхи його подолання в сучасних умовах. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 \(301\). С. 216 – 220.](#)
8. [Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні: проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11–25.](#)

9. [Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОРМ Голембовська О. О., 2018. 204 с.](#)

Тема № 35: Правомірна поведінка

План:

Вступ.

1. Поняття та ознаки правомірної поведінки.
2. Види правомірної поведінки.
3. Мотиви правомірної поведінки.
4. Склад правомірної поведінки.

Висновки.

Список використаних джерел

Методичні вказівки:

Відповідь на перше питання припускає насамперед необхідність згадати зміст категорії «поведінка», визначення основних ознак юридично значущої поведінки, одним із видів якої є власне і правомірна поведінка. Розкриваючи зміст питання про ознаки правомірної поведінки доцільно насамперед звернути увагу на те, що норма (принцип) права являє собою критерій як протиправної, так і правомірної поведінки (остання стає такою в силу своєї відповідності тій моделі позитивної поведінки, яка окреслюється в правовому приписі). Визначив загалом усі істотні ознаки правомірної поведінки і орієнтуючись на них необхідно сформулювати визначення поняття правомірної поведінки, відповідно до якого правомірна поведінка являє собою, як правило, свідому, вольову дію (бездіяльність) суб'єкта права, котра має позитивну соціальну значущість, відповідає вимогам норм права або принципів права.

Види правомірної поведінки необхідно з'ясовувати орієнтуючись насамперед на такі критерії їх виокремлення як суб'єкти права, об'єктивна сторона, ставлення законодавця (держави) до правомірної поведінки, спрямованість волі, співвідношення волі й волевиявлення, основні форми реалізації права, характер зв'язку з правовідносинами, основні структурні елементи правового статусу суб'єкта права, характер зв'язку із самоконтролем, характер мотивації тощо.

Слід розрізнявати «мотиви правомірної поведінки» і «стимули правомірної поведінки». Мотиви правомірної поведінки як певні спонукання до її здійснення насамперед викликають до себе інтерес у тих, хто вивчає її психологічну природу, її внутрішні причини. Коли мова йде про стимули правомірної поведінки необхідно звернути увагу на те, що у даному плані саме «санкція» і «заохочення» є тими категоріями, які виступають на перший план у контексті дослідження її основних стимулів.

Дослідження складу правомірної поведінки насамперед припускає пошук відповіді на питання: чи завжди для констатування поведінки як правомірної досить лише здійснення позитивних дій (бездіяльності), передбачених нормами чи принципами права, або ж інколи законодавець вимагає, щоб подібні дії

(бездіяльність) мали і певний психологічний зміст, юридичне значення котрого пов'язується в юридичній науці з поняттям суб'єктивної сторони правомірної поведінки (наприклад, будь-яка цивільно-правова угода повинна бути добровільною, мати законну мету, інакше вона може бути визнана недійсною).

Рекомендований перелік літератури до теми № 35:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 275-287.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 224-231.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.202-209.

Додаткова:

1. Полонка І. А. Правомірна поведінка: теоретичний аналіз основних складників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 19–21.
2. Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.
3. Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.

4. Рекомендована література

Основна:

1. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.
4. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
5. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

Додаткова:

1. Адамовська В., Шепелюк В., Семеняка Т. Підвищення якості нормативно-правових актів через вдосконалення їх структури. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4(64). С. 69–75.
2. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин:

окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6 (280). С. 125–128.

3. Антошкіна В. Способи тлумачення права та їхня роль у правозастосовній практиці. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 5. С. 181-186.

4. Антошкіна В. К. Ознаки та особливості права, які зумовлюють необхідність тлумачення. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 233–239.

5. Атаманова Н. Дискусійні погляди на поняття та види форм державного режиму. Юридичний вісник. 2021. №1. С. 42-48.

6. Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 164–169.

7. Баранов О. А. Правові проблеми "електронної демократії". Інформація і право. 2017. № 1(20). С. 28-38.

8. Батанов О. В. Доктрина сучасного унітаризму: проблеми формування та реалізації. Альманах права. 2020. № 11. С. 33–42.

9. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2019. № 4. С. 20-25.

10. Батанов О. В., Приходько Х. В. Феноменологія сучасного унітаризму: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 69-78.

11. Белов Д. М., Белова М. В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 74. С. 185–191.

12. Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 224–229.

13. Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: teory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.

14. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.

15. Богів Я. С. Співвідношення народного суверенітету та державного суверенітету. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 76-81.

16. Богів Я. С., Нестеренко А. О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права у системі правового регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2021. № 30. С. 77-83.

17. Бойчук А. Ю. Поняття, причини і ознаки правопорушень: до онтології розуміння. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник. 2017. Вип. 6. С. 3–8.

18. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Правовий вплив у системі

соціального впливу. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 12-18.

19. Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.

20. Бостан С. К. Концептуальні основи визначення стратегії державного розвитку України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 3-7.

21. Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 9 (3). С. 10–14.

22. Бразалук М. Ю. Взаємодія національної поліції з іншими органами у сфері безпеки та оборони в умовах воєнного стану. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24 лют. 2023 р.). Київ : Національний авіаційний університет. 2023. С. 43-45.

23. Бурдін М. Ю., Радченко К. А. Протидія корупції як необхідна складова розбудови правової, соціальної та демократичної України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 19–20.

24. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "інформаційні права людини". *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 155-159.

25. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "правовий режим". *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196-201.

26. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 7-10.

27. Варава І. П., Лисянська Д. В. Теоретичні аспекти складу правопорушення. III Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум : *Матеріали форуму*, (м. Київ, 14-15 травня 2020 р.) Том 1. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 33-35.

28. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації* : колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.

29. Вертегел Є. П., Куртіш Л. А. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №6. С. 20-23.

30. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19-23.

31. Водянніков О. Ю. Демократія і конституція: приховані парадокси. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Одеса, 2020. Вип. 87. С. 23-42.

32. Волкова І. Види юридичних фактів-станів. *Підприємництво,*

господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.

33. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 45-48.

34. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.

35. Гамбург І., Гамбург С. Закріплення моделі політико-територіального устрою в конституціях держав: плюралізм підходів і досвід для України. Підприємництво, госп-во і право. 2020. № 4. С. 365–370.

36. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.

37. Генюк М. Поняття "зловживання правом" у юридичній доктрині. Підприємництво, господарство і право. 2020. №5. С. 187-191.

38. Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 47-52.

39. Гринь Д. О. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. Правова держава. 2016. № 24. С. 11–15.

40. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко , В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.

41. Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 30-37.

42. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика : монографія / за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.

43. Дехтярьов О. В., Олійник О. Б. Юридична природа та значення норми права. Право та державне управління. 2018. № 4 (33). С. 11–15.

44. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. № 2 (33). С. 9–22.

45. Дзюбенко Ю. М. Проблеми визначення поняття та сутності демократичних та недемократичних режимів. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 57. С. 49-60.

46. Динник І. П. Становлення взаємовідносин держави та суспільства: історико-методологічний зріз. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 10. С. 106-109.

47. Довженко Є. В. Теоретико-правова характеристика технічних норм. Юридичний вісник. 2016. № 4 (41). С. 42-47.

48. Дубинський І. Ю. Функції держави як найважливіші напрями розвитку держави. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. С. 18-21.

49. Дубинський І. Ю. Класифікаційні особливості функцій держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 4. С. 7-11.

50. Дурнов Є. *Поняття та види функцій праворозуміння. Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 9. С.154-159.
51. Дутчак О. І. *Правові засади розширення повноважень органів виконавчої влади держави у сфері акумулювання податкових надходжень в умовах воєнного стану. Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 100-104.*
52. Спур М. В. *Ліберально-демократичні політичні режими в сучасних державах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2019 № 41 том 1. С. 17-20.
53. Жданюк К. Г., Аксютіна А. В. *Юридичні факти : поняття та особливості. Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах : матеріали регіонал. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 25 листоп. 2020 р). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 90-91.*
54. Житинський О. В., Трихліб К. О. *Демократична правова держава: соціальна vs ліберальна. Право і суспільство.* 2020. № 2. С. 38-45.
55. Завгородня Ю. С. *Функції держави в сучасних умовах: пропедевтичний аспект. Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 3. С. 20-22.
56. Загребельна Н. *Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. Political and Legal Studies.* 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.
57. Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. *Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.*
58. Заставська Л. П., Терещенко Л. О. *Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка.* 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.
59. Зелена І. *Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. Підприємництво, господарство і право.* 2021. №1. С. 176-181.
60. Зурнаджи Є. Є. *Захист прав людини органами державної влади в умовах воєнного стану.*
61. Іванченко О. М. *Сутність та юридична природа систематизації законодавства. Аналітично-порівняльне правознавство.* 2021. № 3. С. 23-27.
62. Іщук С. І. *Сучасні концептуальні засади визначення поняття "громадянське суспільство" як політико-правової категорії. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2020.№2(22). С. 1-14.*
63. Кальян О. С., Мисак О. І. *Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 51-54.
64. Карнаух Б. *Зловживання правом та його правові наслідки. Підприємництво, господарство і право.* 2020. №9. С. 31-36.
65. Кельман Л. М. *До питання про співвідношення понять*

правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. № 4. С. 31-41.

66. Коба М. Правова культура як предмет вивчення теоретико-правовою наукою. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 178–182.

67. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8.

68. Копча В. В. Сучасна держава: основні підходи до розуміння. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. С. 13-17.

69. Копча В. В., Копча Н. В. Держава та основні підходи до розуміння. Закарпатські правові читання = Transcarpathian legal readings : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 квіт. 2020 р., м. Ужгород) / НДІ порівнял. публіч. права та міжнар. права. Ужгород : Рік-У, 2020. С. 86-90.

70. Копча В.В. Правова держава та принципи сучасної держави. Національна юридична освіта й наука в європейському та євроатлантичному вимірах : матеріали загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти (Київ, 17 травня 2019 р.). Київ, 2019. С.40–43.

71. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27–31.

72. Корунчак Л. А. Нормативно-правовий акт: синергетичний аспект. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 2. С. 52-58.

73. Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. Інформація і право. 2016. № 1(16). С. 92-101.

74. Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 14-18.

75. Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади»: конституційно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 91-94.

76. Кравченко М. Г. Застосування норм права: мета, стадії, система вимог до правозастосовного акту. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 31-35.

77. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с.

78. Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.

79. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 32–36.

80. Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни

парадигми. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 84–89.

81. Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.

82. Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. *Право і безпека*. 2020. № 79 (4). С. 116–121.

83. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 71-73.

84. Лебедєва В.В., Граціотова Г.О. Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 5 (57). С. 71-80.

85. Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. *Правоохоронна функція держави: теоретикометодологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 121-123.

86. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 225–231.

87. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі : інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.

88. Литвин І. І., Супрун В. М. Шляхи розвитку правового статусу особи в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. №11. С. 4-9. DOI: [10.36550/2522-9230-2021-11-4-9](https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-11-4-9)

89. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.

90. Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко А. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2019. № 2 (66). С. 6-13.

91. Ляшенко Р. Д., Киришун Ю. С. Техніка тлумачення норм права: поняття, принципи, структура. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 3(38). С. 3-7.

92. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.

93. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 4. С. 48–53.

94. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану:

фокус пріоритетів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №4. С. 95-99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>

95. Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4 (69). С. 25-31.

96. Марущак О. А., Бабич Д. С. Теоретико-правове дослідження поняття та сутності державного суверенітету. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 3-4. С. 74-79.

97. Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 17-21.

98. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.

99. Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 32-35.

100. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 19-22.

101. Мерник А. М. Підстави обмежень прав і свобод людини та громадянина в умовах особливих правових режимів: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 11-14.

102. Мироненко П. В. Державне правління та його трансформації. *Суспільно-політичні процеси*. 2018. № 2 (9). С. 56-117.

103. Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 14–18.

104. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 19–23.

105. Навроцька Ю. О. Тлумачення права як зміст інтерпретаційної діяльності: загальнотеоретична характеристика. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 72. Ч. 1. С. 223-230.

106. Назарчук О. М. Захист прав людини: сучасний стан та проблеми реалізації. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Вип. 2 (30). С. 19-23.

107. Нікітін А. А. Деякі питання взаємодії національної поліції України під час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №1-2. С. 133-139.

108. Нікітіна Л. О. Деякі аспекти впливу воєнного стану в Україні на сучасний український конституціоналізм. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.)*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 30-33.

109. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття

«джерела права». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2 (111). С. 71-75.

110. Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 107–112.

111. Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 101-106.

112. Олійник В. С. Республіканська форма правління: її особливості в Україні. Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право. 2018. № 2 (4). С. 15-26.

113. Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 327–330.

114. Пархоменко Н. Концептуальні основи теорії джерел права. Право України. 2017. № 6. С. 9–16.

115. Переш І. С., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.

116. Петрова І. Нормотворчий процес і стадії нормотворчості в діяльності державної фіскальної служби України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 308–315.

117. Петков С. В. До питання про види юридичної відповідальності контексті зміни державотворчих парадигм. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». 2021. № 1 (2). С. 119-124.

118. Петков С. В. Систематизація та кодифікація законодавства: концептуальний вимір. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Право". 2020. № 1 (1). С. 6–11.

119. Петков С. В., Пащенко П. М. Правовий нігілізм як головний чинник гальмування демократичних перетворень в усіх сферах суспільного життя. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 44-47.

120. Пильгун Н. В. Особливості та значення норми права. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4. С. 55-57.

121. Пильгун Н. В., Бурбеза В. В. Поняття «механізм держави» в сучасній юридичній думці. Юридичний вісник. 2017. № 2 (43). С. 46-51.

122. Подковенко Т., Голубєва І. Зловживання правом: загальнотеоретичні аспекти. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 3. С. 22-28.

123. Поліщук Ю. Д. Елементи системи законодавства. Новітні кримінально-правові дослідження – 2017 : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 312-316.

124. Половинкіна Р. Ю. Правовий статус громадянина на тимчасово окупованих територіях України. Право та державне управління. 2023. №1. С. 22-26.

125. Полонка І. А. Механізм неправомірної поведінки в теорії права:

авторський підхід. Підприємництво, господарство і право. 2018. Вип. 6. С. 243–248.

126. Полонка І. А. Правомірна поведінка: теоретичний аналіз основних складників. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 19–21.

127. Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування: навчальний посібник. Київ: НУБіП України, 2022. 168 с.

128. Попович Т. П., Івашкович І. І. Державний режим: критерії ідентифікації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 31-36.

129. Проблеми тлумачення правових норм : посібник / автор-упорядник О. М. Балинська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с.

130. Процюк І. В. Закон як основний нормативний правовий акт. Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 88. С. 106-115.

131. Решота В. В. Акти Кабінету Міністрів України у системі джерел адміністративного права України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 241–245.

132. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. Вип. 1 (41). С. 102-107.

133. Риндюк В. І., Гришко О. М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 1. С. 36-41.

134. Рябовол Л. Т. Теорія права як галузь вітчизняної юриспруденції: проблема становлення предметно-функціонального поля. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2018. № 4. С. 7–14.

135. Рябовол Л. Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право. 2019. №3(43). С. 262-266. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198484](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198484)

136. Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С.47-49.

137. Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. European political and law discourse. 2015. Vol. 2. I. 2. С.148-152.

138. Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 159-164.

139. Самокиш І. В. Правові системи сучасності: дискусійні положення. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 6 (6). С. 30-36.

140. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. Порівняльно-аналітичне право. 2020. N 1. С. 56-60.

141. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова

держава як фактор розвитку громадянського суспільства. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 189–198.

142. Сидоренко О. О., Кухарчук А. В., Ткаченко О. Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 62-64.

143. Скибіцький Б. А. До питання реалізації норм права в суспільстві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С. 59-61.

144. Скрипнюк О. В., Крусян А. Р. Концепт "державний суверенітет" у класичних західних теоріях. Альманах права. 2021. Вип. 12. С. 11-19.

145. Солоткий С. А. Концептуальні засади державної служби в Україні: проблемні питання. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 1 (21). С. 127-134.

146. Степаненко К. В. Доктринальне розуміння прапвової системи у зарубіжній та вітчизняній правовій науці. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 48-51.

147. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257–261.

148. Стрілко Д. Л. Правовий нігілізм та шляхи його подолання в сучасних умовах. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 (301). С. 216 – 220.

149. Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 41–44.

150. Сухонос В. В., Сухонос В. В. Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Університетська книга, 2018. 200 с.

151. Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 1. С. 44-50.

152. Талдикін О. Суверенітет: спроба класифікації. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. №1. С. 125-129.

153. Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні: проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11–25.

154. Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26-36.

155. Терещук М. М. Позитивна юридична відповідальність в публічному праві: теоретичний аналіз. Молодий вчений. 2016. № 7 (34). С. 268-271.

156. Тернавська В. М. Концепція державного суверенітету в аспекті глобального інформаційного простору. Інформація і право. 2021. №4(39). С. 80-89.

157. Тихомиров Д. О., Аврахов А. М. Дія нормативно-правових актів у часі та в просторі. Трибуна молодого вченого. 2017. № 1. С. 144-146.

158. Тихомиров О. О. Класифікація інформаційних прав людини:

розвиток підходів. Інформація і право. 2022. № 1(40). С. 46-53.

159. Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 274-279.

160. Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і "норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137-141.

161. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. Науковий вісник : Державне управління. 2022. № 2 (12). С. 182-194.

162. Уварова Н. В., Логвиненко Б. О. Механізм правового регулювання суспільних відносин як вид механізму публічного управління. Modernization of the system of public management and administration in Ukraine: the experience of the Republic of Latvia: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. С. 143-159. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-6>.

163. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.

164. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2016. № 837. С. 357-361.

165. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 33-37.

166. Хиля М. Юридичні вимоги до нормативно-правових актів у системі джерел адміністративного права. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 2 (18). С. 89-94.

167. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 262-267.

168. Черіпко М.І. Ознаки реалізації норм права. Молодіжний науковий юридичний форум : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.). Тернопіль: Вектор. С. 107-109.

169. Чернищук Н. В. Етапи розвитку формування права. Вчені записки Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 129-133.

170. Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. Juris Europensis Scientia. 2020. Вип. 4. С. 20-24.

171. Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. Т. 25. № 1. С. 180-186.

172. Шипунов Г. Категорія "політичний режим": суть та основні підходи щодо визначення. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : [збірник наукових праць] / Національний університет "Львівська політехніка" [та інші]. Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. Випуск 18. С. 235-242.

173. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). Право та державне управління. 2020. № 4. С. 153-165.

174. [Ярема О. Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 191-194.](#)

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.

2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

3. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України. URL: <http://www.ombudsman.kiev.ua>.

4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL: <http://www.rainbow.gov.ua>.